

TARTU ÜLIKOOLI

Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Ühiskonnateaduste instituut
Info- ja dokumendihalduse eriala

Piret Villemson

**VALGA MÖÖBLIVABRIK 1963 – 1993: ÜLEVAADE TOOTMISE
ORGANISEERIMISEST JA VABRIKU SOTSIAALSEST ROLLIST**

Lõputöö

Juhendaja: Lea Leppik, PhD

Kaitsmisele lubatud.....

Tartu 2014

Sisukord

SISSEJUHATUS	3
1. TOOTMISTEGEVUS VALGA MÖÖBLIVABRIKUS	6
1.1 Struktuur ja juhtimine	6
1.2 Toodang ja selle muutumine	14
1.3 Töötajaskond, selle dünaamika ja probleemid	28
2.TÖÖ TEADUSLIK ORGANISEERIMINE.....	34
2.1 Töö teadusliku organiseerimise ja töötasude osakond	34
2.2 Töö teadusliku organiseerimise plaanid	36
2.3 Alalised tootmisnõupidamised ja tehnikanõukogu kui töö teaduslikku organiseerimist toetavad struktuurid	38
2.4 Leiutus- ja ratsionaliseerimistegevus vabrikus ja selle panus töö teaduslikku organiseerimisse	39
2.5 Kõrgemalseisvate organite roll töö teaduslikul organiseerimisel.....	41
3. ETTEVÕTTE SOTSIAALNE ROLL	47
3.1 Ehitustegevus.....	47
3.2 Elukondlik areng	48
3.3 Sporditöö	50
3.4 Töötajate vaba aja sisustamine	51
3.5 Šeflus	51
3.6 Töötajate kvalifikatsiooni tõstmine	52
KOKKUVÕTE	54
KASUTATUD LÜHENDID	57
KASUTATUD ALLIKAD	58
SUMMARY	61

SISSEJUHATUS

Eesti ühiskond on kiirelt muutunud ja nõukogudeaegne eluolu hakkab vajuma unustusehõlma. Et noored mõistaksid nõukogude aega adekvaatselt, tuleks seda kirjeldada võimalikult täpselt, mitte keskenduda üksnes süsteemi naeruvääristamisele. Tollane elu sisaldas tänaste teadmiste kõrguselt vaadates võibolla palju veidrat, ent nende inimeste jaoks oli see tavaline argipäev, kus tuli toime tulla. Igal ajaloolisel uurimisel on midagi öelda ka tänapäevale. Mitte kõik otsused ei olnud valed, oma aja oludes saavutati ka mõningaid häid tulemusi. Eestit peeti üheks Nõukogude Liidu kõige arenenumaks piirkonnaks. Propagandistlikel eesmärkidel, demonstreerimaks nõukogude korra saavutusi, investeeriti Eesti majandusse, eeskätt tööstusesse rohkesti.

Lõputöö teema valikul oli peamiseks põhjuseks, et nõukogudeaegsete tööstusettevõtete ajalugu on taasiseseisvumisajal vähe uuritud. Selle tõdemuseni jõudsin oma seminaritöö jaoks uurimistööd tehes, mis puudutas nõukogudeaegsete tööstusettevõtete materjale Valga Muuseumi arhiivkogus. ¹ Nõukogude perioodi arhiivimaterjalide kasutatavust tööstusettevõtete ajaloo uurimisel on oma magistritöös käsitlenud A. Grahv Viljandi Tuletikuvabriku näitel. ² Valga Mööblivabrik oli oma pika tegutsemisaja jooksul linna seisukohalt oluline ettevõtte. Ühe suurima tööandjana linnas oli suur ka vabriku sotsiaalne roll, mida nõukogude ajal ei saagi tööst eristada. Töökollektiiv oli kogukond mille sees ja ümber kõik toimuski.

Lõputöö üldiseks eesmärgiks on ülevaate andmine Valga Mööblivabriku tegutsemisest perioodil, mis hõlmas ajavahemikku aastast 1963, mil see asutati, kuni aastani 1993, kui endine Valga Mööblivabrik, mis kandis siis juba nime aktsiaselts „Valga Mööbel“, erastati.

Vabriku algusaastad jäävad ajavahemikku, mida iseloomustasid kogu NSV Liidu majanduses toimunud muutused. Liiduvabariigid said tegutseda piiratud majandusliku autonoomia raames. Loodud rahvamajandusnõukogud võimaldasid nii tööstuse kui ehituse territoriaalset juhtimist. Mõningane majanduslik iseseisvus ergutas kohalikku initsiatiivi ja võimaldas tööd paremini korraldada, mille tulemusena majandusnäitajad paranesid. 1965.aasta majandusreformiga rahvamajandusnõukogud kaotati, taas mindi üle majandusharulisele juhtimisele. Reformiga püüti suurendada ettevõtete iseseisvust ja lähendada kaupade hindu majanduslikult põhjendatuile, kuid

---

¹ **Villemson, P.** 2014. Nõukogude aegsete tööstusettevõtete materjal Valga Muuseumi arhiivkogus ja nende kasutatavus tööstusettevõtete ajaloo uurimisel. Tartu Ülikool. Seminaritöö.

² **Grahv, A.** 2013. Eesti avalike arhiivide nõukogude perioodi arhiivimaterjalide kasutatavus tööstusettevõtete ajaloo uurimisel Viljandi Tuletikuvabriku näitel. Tartu Ülikool. Magistritöö. TÜ Raamatukogu.

selle käigus kohalike võimude osa oma territooriumil oleva majanduse juhtimises kahanes.³ 1970.aastatel süvenesid vastuolud ühiskonnas veelgi. Eesmärk oli tõsta nii töö tõhusust kui toodangu kvaliteeti, milleks koostati laiaulatuslikke teaduse- ja tehnika progressi kompleksprogramme. Tööstuses sai uueks märksõnaks Töö Teaduslik Organiseerimine (TTO), millelt loodeti väga palju. Läbimurret aga ei saavutatud ja majandusareng jäi endiselt ekstensiivseks. 1980.aastatel kuhjusid sotsiaalsed pinged veelgi, avaldus see alkoholismi, kuritegevuse, riigivarguse jmt kasvus. Elanikel oli järjest raskem rahuldada oma igapäevaseid vajadusi, süvenes pessimism ja töökultuur käis alla.

Seadsin oma eesmärgiks konkreetsemalt uurida vabriku tootmistegevust – mida vabrik tootis, kuidas toodang muutus ja mis seda mõjutas, uute toodete juurutamise sotsiaalset mõõdet – kelle jaoks ja milleks ning kuidas oli korraldatud töö teaduslik organiseerimine vabrikus. Põgusalt uurisin ja tutvustan ka vabriku sotsiaalset rolli.

Uurimistöö on üles ehitatud temaatilis-kronoloogiliselt ning jaotatud kolmeks peatükiks.

Esimeses peatükis annan ülevaate Valga Mööblivabrikus aset leidnud sündmustest, selle avamisest 1963.aastal, kuni erakätesse üleminekuni 1993.aastal. Pikemalt ja põhjalikumalt on käsitletud Valga Mööblivabriku moodustamist ja esimest tegutsemisaastat. Kõigi järgnevate aastate kohta on välja toodud uurimisteemade seisukohast olulisim.

Uurimistöö teine peatükk tutvustab lähemalt nähtust, mida toona nimetati töö teaduslikuks organiseerimiseks. Tänapäeval vastab sellele teadusjuhtimine ning tihti on see ettevõtte edukuse peamine alus. Käsitlemist leiab Valga Mööblivabrikus tegutsenud töö teadusliku organiseerimise ja töötasude osakond, üritused, mida viidi läbi töö teadusliku organiseerimise raames, alaliste tootmisnõupidamiste ja tehnikanõukogu tegevus ning leiutamise- ja ratsionaliseerimisalane tegevus. Annan ülevaate, missugune ja kui oluline oli kõrgemalseisvate organite roll katsetel parandada töö organiseerimist ja majanduse juhtimist.

Kolmandas peatükis peatun lähemalt vabriku sotsiaalsel rollil, ettevõtte panusel kohalike elanike heaks. Valga Mööblivabriku puhul oli tegemist ettevõttega, mis lisaks tootmistegevusele andis oma panuse ka linna elamuehitusse. Valga Mööblivabrikul oli olemas oma lasteaed, klubi ja söökla. Suurt rõhku pani asutuses sporditööle ja isetegevusele. Vabrikul oli oma šeflusalane majand ja hilisematel aastatel oma puhkekompleks looduskaunis kohas. 1986.aastal eksploatatsiooni antud olmekorpuses pakuti muude teenuste kõrval ka heal tasemel meditsiinilist teenindust.

---

³ Pajur, A. [jt.], 2005. *Eesti ajalugu VI*. Tartu: Ilmamaa, lk 301

Valga Mööblivabriku kohta teadaolevalt varem uurimusi tehtud ei ole.

Uurimistöö meetodiks on dokumentide allikakriitiline analüüs. Oma uurimistöös tuginesin põhiliselt arhiiviallikatele. Analüüsitavateks materjalideks olid peamiselt Valga Mööblivabriku fondis olevad ministeeriumi käskkirjad, ettevõtte aastaaruanded, töö teadusliku organiseerimise plaanid, ratsionaliseerimis- ja leiutustegevuse aruanded ja alaliste tootmisnõupidamiste protokolliraamatud. Neis säilikes leidus enim informatsiooni mind huvitavates uurimisküsimustes – kõrgemalseisvate organite juhtnõõrid ja vabriku tegevus nende järgimisel. Enamiku Eesti majanduse seisukohast olulisi otsuseid tegi keskvõim Moskvast. Majandusarengut juhtiti riiklike plaanide abil. Vabriku tegutsemise kohta 1990-ndatel aastatel on arhiivi jõudnud vähe materjale ja seepärast võib nendel toimunu mõistmine olla veidi raskendatud ja analüüs jääda pinnapealseks. Kindlasti oli aga ettevõtte tegevus tugevalt mõjutatud poliitilistest sündmustest Eestis, palju tuli ümberhinnata ning nõudis sellele vastavalt põhjalikku ümberkorraldamist. Mõistmaks paremini majandussituatsiooni Eesti NSV-s tervikuna kasutasin ka ajastut tutvustavat üldkirjandust ja internetis leiduvaid materjale. Uurimistööd toetas isiklik kogemus töötamisest Valga Mööblivabriku lastepäevakodus ja vanemate jagatud informatsioon, kes pikka aega töötasid ettevõttes.

Oma uurimistööga tahan juhtida tähelepanu sellele, et nõukogude aegsete tööstusettevõtete materjale on jõudnud erinevatesse mäluasutustesse. Nende mõte on rääkida omast ajast ja inimeste elust. Rohkem teades oskame ka paremini mõista.

1. TOOTMISTEgevus VALGA MÖÖBLIVABRIKUS

1.1 Struktuur ja juhtimine

1960.aastad tõid NSV Liidus kaasa ainelise olukorra mõningase paranemise. 1961.aastal oli NLKP XXII kongress vastu võtnud kompartei uue programmi, mis lubas kommunismi saabumist 1980.aastaks. Sulaajal hakati pöörama rohkem tähelepanu inimeste elujärje parandamisele, põllumajandusele, elamuehitusele ja kergetööstusele. Liiduvabariikide õigusi laiendati ja nad said piiratud majandusliku autonoomia. Poliitilise sulaga kaasnesid majandusreformid, mis püüdsid muuta senist jäika tsentraalse planeerimisega süsteemi paindlikumaks. Tööstuse ja ehituse harukondlik juhtimine asendati territoriaalse juhtimisega, milleks loodi rahvamajandusnõukogud. 1957.aastal loodud ENSV Rahvamajandusnõukogule (RMN), mille esimees oli Arnold Veimer, allutati esialgu kõik põhilised tööstus- ja ehitusharud.⁴

Valga Mööblivabrik moodustati 1.01.1963 a ENSV Rahvamajanduse Nõukogu 20.12.1962.a. määruse nr 591 ja ENSV Rahvamajanduse Nõukogu Metsa-, Paberi- ja Puidutööstuse Valitsuse juhataja käskkirja 24.12.1962.a. nr 198 alusel, Valga Kohaliku Majanduse kombinaadi, Valga mööbli ja puidu tsehhi, sama kombinaadi Tõrva tsehhi mööblitööstuse ja Puka mööblivabriku baasil. Vabrik hakkas tootma mitmesugust korterisisustust – söögi- ja diivanilaudu, riide- ja raamatukappe, toole, köögimööblit, diivaneid jmt, lisaks meditsiinilist erimööblit Meditsiinilistele instituutidele. Peale oma toodanguga kaubandusvõrgu varustamise täideti ka elanikkonna individuaaltellimusi mööblile. Spetsialiseerumisest tingituna anti juba 1963.aasta 1.aprillist Valga tsehhi tootmisest voorivahendite tootmine üle Puidutöötlemiskombinaadile „Viisnurk“.⁵ Vajalikud seadmed saadi Eesti NSV Rahvamajanduse Nõukogu üheksast

⁴ Adamson, A., Karjahärm, T. 2004. *Eesti ajalugu gümnaasiumile*. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda, lk 256

⁵ Ajalooline õiend

puidutöötlemise ettevõttest.⁶ ENSV Metsa-, Paberi- ja Puidutööstuse Valitsuse poolt kinnitati mööblivabriku direktoriks Kalju Sarapuu.⁷

Moodustamisest kuni 1.jaanuarini 1966.a. allus Valga Mööblivabrik ENSV Rahvamajanduse Nõukogu Metsa-, Paberi- ja Puidutööstuse Valitsusele. Kui Valgas ja Tõrvas olid tootmishooned olemas, siis Puka mööblitsehhi eksploatatsiooni laskmiseks IV kvartalis 1963. aastal oli vaja läbi viia palju töid.⁸ Vabriku käikulaskmine ei sujunud siiski probleemideta. Nagu selgub ENSV Rahvamajanduse Nõukogu Metsa-, Paberi- ja Puidutööstuse Valitsuse käskkirjast toimus 2.november 1963 raske õnnetusjuhtum abitöölisega ehitustöödel, mis lõppes surmaga. Juurdlusel selgus, et töötajat ei olnud instrueeritud ohutustehnika eeskirjadest ehitustöödel. Kontrollimisel avastati suuri puudusi Valga Mööblivabriku Valga tsehhi reas tootmisruumides. Esines hulgaliselt maandamata masinaid ja käsitööriistu. Valju noomituse said nii direktor kui peainsener.⁹

Seitse aastaku viienda aasta 1963. aasta riikliku plaanide ja ülesannete edukaks täitmiseks sõlmiti kollektiivleping. Kollektiivlepingusse olid lisaks riiklikele plaanidele sisse kirjutatud veel punktid sotsialistliku võistluse, kommunistliku töö liikumise, töötasu maksmise ja töönormide, ratsionaliseerimise, kaadri ettevalmistamise ja kvalifikatsiooni tõstmise, riikliku- ja töödistsipliini, töökaitse, kultuurilise teenindamise, spordi, elamu-olustikuliste tingimuste kohta.¹⁰ Vabriku võimsus 1963.aastal oli 3,53 miljoni rubla eest mööblit.¹¹

Esimese tegutsemisaasta rahuldavalt üleelanuna jätkati Valga Mööblivabrikus tootmise ja selle laiendamise. Ettevõtete edasise spetsialiseerimise ja tootmise kontsentreerimise huvides tuli ENSV RMN Metsa-, Paberi- ja Puidutööstuse Valitsuselt käsk anda Pärnu Metsakombinaadil mööblitootmine üle Valga Mööblivabrikule. Üleandmine teostati ühes seadmete üleandmisega bilansist bilanssi ning see tuli lõpule viia 15.augustiks 1964.

Probleemid ilmnesis seoses Eesti NSV RMN poolt Valga Mööblivabriku Tõrva osakonnas teostatud dokumentaalrevideerimisega. Ajavahemiku eest 01.01.1963-01.12.1963 tehti kindlaks, et mööbli valmistamise eest arvestatud ja välja makstud töötasu ei ühti arvelevõetud toodanguga, esines juurdekirjutusi, valmistoodangu osas puudujääk, osakonnas kõrvaldati mööblit ja oli

---

⁶ Kollin, V., Käos, T., Leht, K., Ozolinš, D., Toomet, A., Uibo, O., Vallner, A. 1984. *400 aastat Valga linna*. Tallinn: Eesti Raamat, lk 97-98

⁷ Kõrgemalseisvate organite käskkirjad ja korraldused 19.II.1963-28.12.1963 VAMA, f.741, n.1, s.1, l.2

⁸ Kõrgemalseisvate organite käskkirjad ja korraldused 19.II.1963-28.12.1963 VAMA, f.741, n.1, s.1, l.22

⁹ Kõrgemalseisvate organite käskkirjad ja korraldused 19.II.1963-28.12.1963 VAMA, f.741, n.1, s.1, l.23-24

¹⁰ Kollektiivleping 1963. aasta VAMA, f.741, n.1, s.3, l.2-16

¹¹ Aastaruanne (bilanss) koos lisadega 1963 aasta VAMA, f.741, n.1, s.15, l. 59-60

levinud eratööde tegemine. Järgnes Valitsuse poolne käsk viivitamatult likvideerida ilmnenu-
puudused ja kõvendada kontrolli vabriku ja eriti Tõrva osakonna tegevuse üle.¹²

1964.aastal saadeti erru NLKP esimene sekretär Nikita Hruštšov. Sellega kaasnesid muudatused
nii ideoloogiarindel, kui ka igapäevases elus. See oli „sulaaja“ lõpp, võimule saanud Leonid Iljitš
Bežnev tõi kaasa liberaliseerimise hääbumise ning käsumajanduse võidukäigu. 1965.aastal
likvideeriti Eesti NSV niigi piiratud ja viimastel aastatel kokku kuivanud otsustusõigus
majandusküsimustes, mis avaldus Rahvamajanduse Nõukogu ärakaotamises ja
tagasipöördumises nn harukondliku juhtimisprintsipi juurde. Suurem osa Eesti tööstusest allutati
taas Moskva ministereeriumidele.¹³ Reformi teine pool taotles majanduslikult põhjendatud hindu ja
ettevõtte suuremat iseseisvust, mis peegeldus ka Valga Mööblivabriku edasises arengus.

1965 aastal otsustas Valga Mööblivabriku juhtkond pöörduda kõrgemalseisvate organite poole 5-
päevase töönädala osas.

Alates 1.jaanuarist 1966.a. allus Valga Mööblivabrik ENSV Metsa-, Tselluloosi-, Paberi- ja
Puidutööstuse Ministeriumile. Algamas oli uus viisaastak ja ministeriumi poolt anti alla
plaaniprojekt aastateks 1966-1970. Plaan nägi ette aastate lõikes kogutoodangu kasvu, samuti
prognoositi ette tööstuslik-tootva personali arvu suurenemist ja tööviljakuse tõusu. Kurss tuli
võtta tehnilisele progressile, vastav plaan hõlmas seadmete rekonstrueerimist ja soetamist, aga ka
juurdeehitiste teostamist ja laiendamist.¹⁴

1966.aastal oli vabrikule endiselt murekohaks laomajandus. Puudulikud laoruumid olid
põhjuseks mittetootlike kulude suurenemisele nagu materjalide riknemine, vagunite seisutrahv,
autode ülenormatiivne seisuage, leppetrahvid, vagunite laadimisplaani mittetäitmine,
valmistoodangu mahakandmine ja allahindamine. Laomajanduse küsimuse lahendamiseks võeti
Ehituspangalt laenu ning alustati Valga tsehhi laiendamisega. Puka tsehhi laiendamine planeeriti
1967-1968. aastatele.¹⁵

Lisaks plaanimajandusele viis ministerium oma haldusalas läbi ka regulaarset revideerimist.
Revideeriti nii üldist tootmistegevust kui ka ettevõtte raamatupidamist ning koostati selle kohta
aktid. Järgnes ministri käskkiri, milles toodi välja puudused ja viisid nende edaspidise
ärastoidmise kindlustamiseks.¹⁶

---

¹² Kõrgemalseisvate organite käskkirjad, korraldused ja otsused 19.02.1964-29.12.1964 VAMA, f.741, n.1, s.16

¹³ Pajur, A. [jt]. 2005. *Eesti ajalugu VI*. Tartu: Ilmamaa, lk 293-294

¹⁴ 1966-1970 aasta viisaastaku plaanid VAMA, f.741, n.1, s. 40a

¹⁵ 1966. aasta aruanne VAMA, f.741, n.1, s. 46, l. 82-85

¹⁶ Dokumentaalrevideerimise aktid ja selle juurde kuuluv kirjavahetus 27.10.1966-27.10.1967 VAMA, f.741, n.1, s.48

1967.aasta suvel vabriku tegevust uurinud Rahvakontroll tuvastas juurdekirjutusi plaanitaitmisele ja rida teisi korralagedusi Valga Mööblivabrikus. Töölt vabastati vabriku direktor ja pearaamatupidaja, plaaniosakonna juhatajale määrati range noomitus, peainsenerile noomitus, direktori asetäitjat trahviti ning võeti parteilisele vastutusele. Karistatud pidid tagasi maksma neile ebaseaduslikult määratud preemiasummad ning asi anti edasiseks uurimiseks prokuratuuri.¹⁷ Valga Mööblivabriku uueks direktoriks määrati Jaan Lattik.

1968.aasta jaanuaris tuli Metsa-, Paberi- ja Puidutööstuse Ministeeriumist käskkiri, millega kohustati mööblivabrikuid ja mööblikombinaate ise metsa üles töötama, kõigile olid kehtestatud normid. Valga Mööblivabrikule anti ette plaan suurusega 3000 tihumeetrit. Koostööd pidi tehtama Võru Metsakombinaadiga. Vabriku poolt tuli saata tööle 4-liikmeline brigaad – üks saetööline mootorsael „Družba“ ja kolm abitöölist – traktorist anti metsakombinaadi poolt. Objekt ise asus Valgast 300 kilomeetri kaugusel Läänemaal, Riguldi metskonnas. Tööriistad anti kohapeal, samuti oli organiseeritud toitlustamine. Metsaülestöötamine toimus tüvedana ja tükeldamisega estakaadil. Keskmiseks tööviljakuseks oli 20 tihumeetrit päevas. Töölised said koju iga kahe nädala tagant metsakombinaadi bussiga. Töötasuks oli 120-180 rubla pluss 50% keskmisest töötasust mis maksti vabriku poolt.¹⁸

1968.aastal valmistuti ettevõttes V. I. Lenini 100. sünniaastapäeva tähistamiseks. Vastu oli võetud suurejooneline ürituste plaan, mis nägi ette mitmesuguseid päevakohaseid majanduslikke ja ideoloogilisi ülesandeid. Tähtsaimaks nende seas oli tootmise arendamine. Selle saavutamiseks ja kasumi kasvuks oli omakorda tööviljakuse tõstmise kompleksplaan. Väärtustatud oli ratsionaliseerimise alane tegevus ning leiutiste ja ratsionaliseerimistepanekute võimalikult kiire juurutamine. Järjest rohkem pöörati tähelepanu ka tootmisjäakide otstarbekale ärakasutamisele. Veidi konkreetsema ülesandena oli Valga tsehhi saematerjalide lao planeerimine ja laoplatši heakorrastus. Parandamiseks probleemset tootmiskultuuri, nähti ühe meetmena ette ka töötasu tõstmist ettevõttes moodustatava materiaalse ergutusfondi arvel.¹⁹

1970.aasta augustis tuli ministeeriumist käskkiri, mis taunis I poolaastal ettevõtetes kaubalis-materiaalsete väärtuste ülenormatiivseks kasvanud varusid. Alalõpmata oli peaaegu kõige hankimisega suuri raskusi, seepärast on mõnevõrra mõistetav, et võimaluse korral esines abimaterjalide, varuosade ja käibevahendite soetamist suurte partiidena. 1970.aasta III kvartali töötulemuste põhjal tunnistasid Eesti NSV Metsa- ja Puidutööstuse Ministeeriumi kolleegium ja

---

¹⁷ Ibidem, l.162-168

¹⁸ Eesti NSV Metsa-, Tselluloosi-, Paberi- ja Puidutööstuse Ministeeriumi käskkirjad asutuse tegevuse kohta 03.01.1968-12.11.1968 VAMA, f.741, n.1, s. 86

¹⁹ 1968.aasta aastaaruanne VAMA, f.741, n.1, s. 91

Metsa-, Paberi- ja Puidutöötlemistööstuse Töoliste Ametiühingu Eesti Vabariikliku Komitee presiidium vabariiklikus sotsialistlikus võistluses II koha ja rahalise preemia – 3937 rubla – vääriliseks Valga Mööblivabriku kollektiivi. Direktoril tuli jaotada preemia töötajate vahel vastavuses sotsialistliku võistluse kehtivate tingimustega, samuti premeeriti juhtkonda. Juhtkonna preemia võidi alati üle vaadata kogu vabriku seisukohast. Näiteks vähendati 1970.aastal direktori, tema asetäitja ja peainseneri preemiat 25% ulatuses tööluuside kõrge taseme eest vabrikus. Ja kui Valga Mööblivabrikut premeeriti 1970.aasta sügisel ka jäätmetest valmistatud toodangu plaanide täitmise ja ületamise eest, jäid direktor ja peainsener sootuks ilma, sest neile selleks hetkeks makstud preemiad, ületasid kehtestatud preemiate piirmäära. Kõikidel ministeeriumi ettevõtetel kästi kindlustada 1970.aastaks kehtestatud rahvaravekaupade nomenklatuurse plaani täitmine. Lisaks anti ettevõtete lõikes ette täiendav mööbli tootmise ülesanne, Valga Mööblivabriku jaoks oli see 50 000 rubla suurune. Lisaülesande täitmiseks pidi Materiaaltehniliste Fondide, Realiseerimise ja Ekspordi Valitsus vastavalt NSVL Metsa- ja Puidutööstuse Ministeeriumi kolleegiumi määrusele taotlema täiendavate materjalide eraldamist mööbli tootmiseks.²⁰

Alates 1.augustist 1971.a anti Valga Mööblivabriku Tõrva tsehh üle Ehitusorganisatsioonide Vabariikliku Nõukogu Valga Kolhooside Ehituskontorile.²¹

1973.aasta tähendas vabrikule suuri ümberkorraldusi seoses uuele toodangule üleminekul. Valga Mööblivabrik hakkas valmistama korpusi ja esipaneele teleritele „Tauras“ ja „Rubiin“ ning kaste „Estonia –Stereo-006“ radiolale.²² Proovipartiidega oli alustatud juba 1972.aasta detsembris. Tootmis- ja tehnoloogiaosakonna põhiülesandeks ja igapäevatööks saigi televiisorikastide tootmisse juurutamine. Hankida tuli vajalikud masinad ja materjalid, välja õpetada töölised, kõik tootmisloigud kindlustada tööga. Kõigil osakondadel tuli juurutamisküsimustesse suhtuda täie tõsidusega. Regulaarne päevaplaani täitmine saavutati aprilliks, mil Valga Mööblivabrik hakkas televiisorikaste ja esipaneele välja saatma komplektidena. Üle vaadati ka laos seisvad materjalid ja abimaterjalid, mida nomenklatuuri muutumisega seoses enam vaja ei läinud, need tuli ära müüa. Tõsiseks probleemiks oli ka tööjõud, sest inimesi lahkus töölt rohkem, kui neid tööle asuda soovis.²³

²⁰ Kõrgemalseisvate organite käskkirjad ja otsused seoses vabriku tegevusega VAMA, f.741, n.1, s. 122a

²¹ Valga Mööblivabriku Tõrva tsehhi üleandmise akt Valga Kolhooside Ehituskontorile 01.08.1971 VAMA, f.741, n.1, s. 168

²² 1973.aasta aastaaruanne VAMA, f.741, n.1, s. 209, l. 90

²³ Tsehhide- ja osakonnajuhatajate nõupidamiste protokolliraamat 06.12.1972-26.06.1973 VAMA, f.741, n.1, s. 196, l. 1-13

1973.aasta augustis lahkus töölt tervislikel põhjustel direktor ja uueks direktoriks määrati Julius Kirsimäe. Ettevõttest lahkus ka peainsener, kes edutati ministeeriumi töötajaks.²⁴

Ministeeriumi käskkirjaga 30.detsembrist 1974 määrati Valga Mööblivabriku direktoriks Aadu Sillajõe.

Ajavahemikul 05.03.1976-07.04.1976 toimus Tallinnas Laululava ruumides näitus-hulgilaat mööbli müümiseks 1977.aastaks. Samal ajal viidi nii mööbli näitus-laadal „Mööbel-76“ kui mööblikauplustes läbi ankeetküsitlus mööbli turukonjunktuuri uurimiseks. Laekunud informatsiooni analüüsiti ja kasutati ettepanekute väljatöötamiseks tarbijate nõudluse maksimaalseks rahuldamiseks.²⁵

1978.a II kvartalis kontrolliti Valga Mööblivabrikut Valga Rajooni Rahvakontrolli Komitee poolt. Ilmnes mitmeid puudusi, eelkõige ei hoitud materjale kehtestatud normide kohaselt. Saabuvate materjalide mahalaadimiseks ja vastuvõtmiseks puudus varjualune, laadimistöid teostati lahtisel platsil ilmastiku mõju all. Ka ei peetud tootmisprotsessis tehnoloogilisest režiimist kinni. Lisaks nähti põhjustena praaktodangu tekkes ebarütmilist tööd ning madalat töödistsipliini. Noomituse said direktor, peatehnoloog ja tsehhijuhataja, märkuse direktori asetäitja. Riigile tekitatud kahju osaliseks hüvitamiseks määrati kõigile tasendusmakse kuupalga ulatuses. Otsus vaidlustamisele ei kuulunud, kuid kriitilisi märkusi ministeeriumi aadressil öeldi nii aruande-valimisparteikoosolekutel kui ka ettevõttes peetud ametiühingu konverentsidel. Seda, et materjalide hoidmiseks on vajalik angaar ja transpordiküsimuste lahendamiseks veoauto, teati hästi vabrikus endaski, vahendid nende hankimiseks pidid tulema aga ministeeriumi poolt. Vahendeid aga ei olnud senini eraldatud. Samuti oli vajalik tööjõupuuduse likvideerimiseks ja tööliste elutingimuste parandamiseks möödapääsmatult alustada suure kohtade arvuga (120) ühiselamu ehitamist, rääkimata väiksematest ja igapäevastest probleemidest, nagu eraldatud materjalide madal kvaliteet ja seadmete mittetöökindlus.²⁶

Metsa- ja Puidutööstuse Ministeerium hoidis silma peal ka tooraine ja materjalide kasutamisel ettevõtetes ja manitses kokkuhoidmisele. Ülekulu vältimiseks anti Valga Mööblivabrikule käsk korrastada tootmistehnoloogilised seadmed (saed, tööpingid jmt) ning täiustada tehnoloogilist protsessi eksporttoodangu valmistamisel.²⁷

---

²⁴ 1973.aasta aastaaruanne VAMA, f.741, n.1, s. 209, l. 83

²⁵ Kõrgemalseisvate organite otsused ja käskkirjad VAMA, f.741, n.1, s. 271, l. 1-2

²⁶ Ibidem, l 148-159

²⁷ Kõrgemalseisvate organite käskkirjad ja otsused 09.07.1979-18.12.1979 VAMA, f.741, n.1, s. 358, l.129-134

Septembris 1979 määrati Valga Mööblivabriku uueks direktoriks Väino Nool .²⁸

Ajavahemikul 22.04-22.05.1980 viidi Tallinna Mööblimajas läbi näitus-laat „Mööbel-81“ .
Ministeeriumi ettevõtete direktoritel tuli sellega seoses kindlustada mööbli eksponeerimine, ettevalmistustööde teostamine ja sellega seotud kulude katmine. Valga Mööblivabrikust saadeti näitusele mitu mudelit söögilaudu ja samuti diivanilaudu, mitmeid neist valmistas vabrik koopereeriva ettevõttena teistele mööblivabrikutele.

1983.aasta alguses kontrolliti ministeeriumi süsteemis sotsialistliku omandi seisukorda. Kontrollimisel tehti kindlaks, et tihti esines ettevõtteis materiaalsete väärtuste vastuvõtul eeskirjadest mittekinnipidamise juhte, mis omakorda põhjustasid sageli materjalide suuri ülekulusid tootmises. Reeglina kirjutati need kulud mitte süüdlaste arvele, vaid tootmiskuludesse. Alati polnud nõutaval tasemel ka materiaalsete väärtuste inventeerimise ja arvestuse kord. Ebarahuldavalt täideti süsteemi ettevõtete poolt kütuse-, soojuse- ja elektrienergia säästu ülesandeid – kõik kolm ülesannet jäid täitmata ka Valga Mööblivabrikul.²⁹

1984.aasta 1.juuliks tuli telerikastide esiraamide tootmine Puka tsehhist tuua üle Valka. Seda tehti eesmärgiga paremini organiseerida töid ja ühtlasi vabastada Puka tsehh elukondliku mööbli tootmiseks.³⁰ Valga Mööblivabrikut kohustati tellima ministeeriumi Konstrueerimis- ja Tehnoloogiabüroolt töö Puka ja Valga tootmistsehhide vahelise tehnoloogilise koopereerimise korrastamiseks ja seejärel tuli uus ja ratsionaalsem süsteem juurutada.³¹

1985.aastal tulid ministeeriumist käskkirjad, mis kohustasid metsamaterjale paremini ära kasutama ja mille kohaselt tuli tõsta efektiivsust tootmisjääkide kasutamisel. Kokkuhoiupoliitika kehtestati ka kütteõlide – bensiini, diisli – kasutamisele. Miinimumini tuli viia oma transpordi kasutamine, sisse seada arvestuskaardid, millele märgiti tööde maht ja tegelikud töötunnid, kõigele kehtestati normid.³²

1985.aasta algul ministeeriumi poolt läbi viidud vabriku finants-majandusliku tegevuse kompleksrevideerimine tegi kindlaks mitmeid puudusi tootmis-, tarne- ja fondidistsipliinist kinnipidamisel ja materiaalsete väärtuste säilivuse tagamisel. Ei suudetud tagada tootmisplaani täitmist eelmise aasta sama perioodi tasemel, ebarahuldavaks hinnati ka tootmise ja hanke rütmilisus ning hankegraafikutest kinnipidamine. Jämedalt oli vabriku poolt rikutud

²⁸ Direktorite vahetusel koostatud üleandmise-vastuvõtmise akt koos lisadega 14.09.1979 VAMA, f.741, n.1, s. 390, l. 1

²⁹ Kõrgemalseisvate organite käskkirjad ja otsused 10.01.1983-19.12.1983 VAMA, f.741, n.1, s. 491, l. 96, 101-102, 123

³⁰ 1983.aasta aastaaruanne VAMA, f.741, n.1, s. 502, l. 2

³¹ 1984.aasta aastaaruanne VAMA, f.741, n.1, s. 528, l. 2-3

³² Kõrgemalseisvate organite käskkirjad ja otsused 03.01.1985-30.06.1985 VAMA, f.741, n.1, s. 541, l. 13, 20, 76

fondidistsipliini ja realiseeritud müügikorralduseta Novgorodi televiisoritehasele toodangut. Ilmesid kvaliteedialased puudused ja parandamist vajas ka asjaajamise pool. Nõrk oli kontroll kõrgemalseisvate organite poolt väljaantud korralduste täitmise üle. Töökaitsestandardite juurutamine oli vabrikus läbi viidud puudulikult, lausa komplekteerimata aga töökaitseteenistuse inseneri ametikoht. Korraldamatust esines ka sotsialistliku omandi kaitse tagamise küsimustes. Ehitusobjektid olid korratud ja ehitusmaterjale ei hoitud nõuetekohaselt. Vabriku keskladu oli ülekoormatud ja ladudeks kohaldatud hoonetes puudus tuletõrje- ja valvesignalisatsioon. Järgnes käsk puudused kiiremas korras kõrvaldada.³³

1988.aastal vabrikus loodud kooperatiiv „Föniks“ tootis rahvatarbekaupu ja nende osa 7324 000 rubla eest välja antud kaubatoodangust moodustas 95 000 rubla.³⁴

1989.aastal enamik mööblivabrikuid, kasutades tootmise monopoolset seisundit ja tarbijate kõrgendatud nõudlust mööbli järele, lubasid mööbliesemete koguse vähenemist, tõstes samaaegselt jaehindu.

Ettevõtete direktoritele, koondise osakonnajuhatajaile, Konstrueerimis- ja Tehnoloogiabüroo spetsialistidele tehti ülesandeks võtta aktiivselt osa Eesti NSV regionaalse isemajandamise ja isejuhtimise programmi väljatöötamisest metsa-, puidu- ja paberitööstuse konkreetseid tingimusi ja arengusuundi arvestades.³⁵

Vastavalt metsa-, tselluloosi-, paberi- ja puidutööstuse ettevõtete direktorite nõukogu otsusele ja Eesti NSV Tööstuskomitee käskkirjale moodustati alates 1.jaanuarist 1990 Vabariiklik Tootmiskoondis „Eesti Metsatööstus“ likvideeritud Eesti Territoriaalse Tootmiskoondise „Eesti Metsatööstus“ baasil ja selle koosseisu kuulus ka Valga Mööblivabrik.³⁶

1990.aastal oli Eesti NSV Ülemnõukogu kinnitanud uueks valitsusjuhiks Edgar Savisaare. Uue valitsuse majandusprogrammi elluviimisel liberaliseeriti järk-järgult hinnad, lahutati Eesti NSV eelarve NSV Liidu omast ning muudeti olemasolevat rahandussüsteemi. Uuendused olid suunatud kehtinud käsumajandussüsteemi lammutamisele ja töid paratamatult kaasa majandusliku languse ja tasakaalutuse. Erasektor küll kasvas, suures osas valitses aga siiski riiklik reguleerimine.³⁷

---

³³ Kõrgemalseisvate organite käskkirjad ja otsused 03.01.1985-30.06.1985 VAMA, f.741, n.1, s. 541, l. 144-145

³⁴ 1988.aasta aastaaruanne VAMA, f.741, n.1, s. 592, l. 2, 59-66

³⁵ Eesti Territoriaalne Tootmiskoondis „Eesti Metsatööstus“ käskkirjad ja kolleegiumi otsused 03.02.1989-04.12.1989 VAMA, f.741, n.1, s. 599, l. 1-6, 36-37, 62

³⁶ Eesti NSV Riikliku Tööstuskomitee Eesti Territoriaalse Tootmiskoondise „Eesti Metsatööstus“ ja Tööstus- ja Energeetikaministeeriumi käskkirjad 03.01.1990-06.08.1990 VAMA, f.741, n.1, s. 612, l. 4

³⁷ **Vahre, S.**, 2005. *Eesti ajalugu VI*. Tartu: Ilmamaa, lk 386

Kontserni „Eesti Metsatööstus“ direktorite nõupidamise protokollidest 1991.aastal võib välja lugeda, et põhiprobleemiks on edaspidise töö kindlustamine. Materjalide eraldamisel eelistati ettevõtteid, mis valmistasid eksporttoodangut. Kui plaanimajanduse õitseajal oli tegemist riiklike monopolidega, siis nüüd ettevõtete diktaadiga. Kõik ettevõtted soovisid saada võimalikult suurt kasumit ja sellega kaasnes kiire hindade tõus. Seepärast töötas kontsern välja ja kooskõlastas mööbliettevõtete soovitusel odavama mööbli väljalaskmiseks ja müügiks vähekindlustatud elanikkonnale. Lahendamaks materiaal-tehnilise varustatuse probleeme ja eesmärgiga luua sidemeid astus kontsern „Eesti Metsatööstus“ 1991.aasta juunikuus ka kontserni „Venemaa Metsatööstused“ liikmeks.³⁸

Alates oktoobrist 1991 reorganiseeriti Valga Mööblivabrik aktsiaseltsiks „Valga Mööbel“.³⁹

1993.aastal erastati endine Valga Mööblivabrik ning kannab nüüd nime AS Valga Gomab Mööbel.⁴⁰

1.2 Toodang ja selle muutumine

Avamisaasta oli Valga Mööblivabrikule raske, teha tuli palju ümberkorraldusi – tööle tuli võtta uusi töölisi, kellel puudus veel vastav kvalifikatsioon ja vilumus, samuti tuli seadmeid ümber paigutada vastavalt uuele tehnoloogiale, muretseda või valmistada uusi tootmisvahendeid.

Järgnev tabel 1 on koostatud illustreerimaks Valga Mööblivabriku tootmistegevust 1963 a.⁴¹

Tabel 1 Valga Mööblivabriku toodangu nomenklatuur ja maht 1963. aastal

Näitaja	M/ü	Plaan	Tegelik	Plaani täitmise %
Mööbel, uus	rubla	1 440 000	1 443 000	100,2
sellest individuaal tellimine	rubla	51 000	34 000	66,7
Lauad kokku	tk	22 800	26 477	116,1
Lauad kokku	rubla	419 000	506 000	120,8

³⁸ Kontserni „Eesti Metsatööstus“ nõupidamiste protokollid 09.04.1991-03.12.1991 VAMA, f.741, n.1, s. 620, l. 1-7

³⁹ Käskkirjad nr 1-25 03.01.1991-07.12.1991 VAMA, f.741, n.1, s. 621, l. 11-17, 22

⁴⁰ Valga Gomab Mööbel <http://www.gomab.ee> (14.05.2014)

⁴¹ Aastaaruanne (bilanss) koos lisadega 1963 aasta VAMA, f.741, n.1, s.15, l. 59-60, 70

sealhulgas söögilauad	tk	19 500	22 033	113
sealhulgas söögilauad	rubla	394 000	462 000	117,3
Toolid	tk	36 765	37 962	103,2
Toolid	rubla	194 000	235 000	121,1
Kapid (kõik riidekapid)	tk	1770	1994	112,6
Kapid (kõik riidekapid)	rubla	183 000	213 000	116,4
Puhvetid	tk	3330	3602	108,2
Puhvetid	rubla	218 000	240 000	110,1
Voodid puust koos vedrumadratsiga	tk	600	845	140,8
Voodid puust koos vedrumadratsiga	rubla	45 000	61 000	135,6
Diivanid, pehmed kušetid	tk	2490	2833	113,8
Diivanid, pehmed kušetid	rubla	141 000	146 000	103,5
Mööbli üldkogusest väikegabariidiline mööbel	rubla	1 100 000	1 162 000	105,6
Saematerjal omale	tihumeeter	1800	2168	120,4
sellest lehtpuu	tihumeeter	600	795	132,5

(Koostamisalus: Valga Mööblivabriku 1939.aasta aastaaruanne, l 59-60)

Kogu mööblivabriku tegevus oli allutatud jäigale plaanimajandusele, see tõi aga omakorda kaasa häireid ja segadust nii varustamises kui turustamises. Raskusi oli nii kohalike kui ka Nõukogude Liidu poolsete varustajatega. Suurimad probleemid olid vineeriga, mille hankimine oli ebaühtlane, rahule ei saadud jääda ka kvaliteediga. Vilets sordilisus omakorda tekitas suurt ülekulu. Mõnel juhul olid eraldatud fondid väiksemad vajadusest. Plaanid aga vajasis täitmist ja ületamist.⁴²

Uute toodetena 1963.aastal olid ette nähtud juurutada puidust taldrik ja kirjutuslaua tugitool. Tugitoole toodeti 337 tükki (plaan 300), seevastu puidust taldriku juurutamise plaan (1000 tükki) jäi täitmata põhjusel, et vabrikul puudus vastav puidutreibink ja vastavamõõduline kvaliteetne aastaid seisnud ja kuivanud kõvalehtpuu. Samuti ei ole vabrikus kõrge kvalifikatsiooniga puidutreibialeid.⁴³

⁴² Aastaaruanne (bilanss) koos lisadega 1963 aasta VAMA, f.741, n.1, s.15, l. 68-69

⁴³ Aastaaruanne (bilanss) koos lisadega 1963 aasta VAMA, f.741, n.1, s.15, l. 64

Vabriku uue tehnika plaani järgi juurutati edukalt ette nähtud üritused – kattevineeride koostamistöõde mehhaniseerimine ja mööbliplaatide vineerimiseks ettevalmistamise mehhaniseerimine – ning saavutati selles planeeritud majanduslik efektiivsus.⁴⁴

1965.aastal kasvas töötajate tegelik keskmine nimestikuline arv. Rahalisi raskusi ei esinenud, töötasud said välja makstud õigeaegselt. Probleemiks olid mittetootlikud kulud: raudtee trahvid ja seisurahad, vagunite mittelaadimine, autobaasi seisuajad, leppetrahvid jm trahvid, materjalide puudujäägid ja rikkumine, garantiiremont. Mittetootlike kulude vähendamiseks otsustati taotleda ministeeriumilt laoruumide suurendamist. Samuti otsustati nõuda pakkijatelt ja laadijalt kvaliteetsemat tööd, et vältida pretensioone mööbli transpordil tekkinud vigastuste tõttu. 1965.a jooksul esitati vabrikule 30 pretensiooni kogusummas 8810,2 rbl eest, millest 24 oli transpordil vigastatud mööbli eest.

Uute toodete väljatootamine oli tähtis tööloik. Selleks anti vabrikule kõrgemalseisva organi poolt nii tähtsajad kui ka plaanilised kogused. Näiteks uute toodete väljatootamine 1964. aastal, mida kajastab tabel 2.⁴⁵

Tabel 2 Valga Mööblivabriku uued tooted 1964.aastal

Uued tooted	mõõt ühik	tähtaeg	Plaaniline kogus	tähtaeg	Tegelik kogus
Puhvet M-408	tk	mai	906	mai	632
Diivanilaud M-373	tk	juuni	1868	juuni	1943
Televiisorilaud M-345	tk	juuni	1850	juuni	1267
Söögilaud M-443	tk	juuli	1220	juuli	1221
Televiisorilaud M-346	tk	oktoober	340	oktoober	301
Klassilaud	tk	oktoober	200	oktoober	422

(Koostamisalus: Valga Mööblivabriku 1965.aasta aastaaruanne, l 54)

1966.aasta tootmisplaan täideti kõikide toodanguliikide osas välja arvatud individuaaltellimised, mille põhjuseks oli tellimuste vähesus elanikkonnalt. Muret valmistasid ka ülenormatiivsed valmistoodangu jäägid. Olgugi, et pretensioonide arv ja praagikahjud vähenesid, moodustasid need siiski 14 tuhat rubla ja mõjutasid toodangu omahinda. Ministeeriumi poolt antud uute toodete juurutamise plaanis oli üks toode – diivanilaud – ning see plaan täideti, samuti juurutati

⁴⁴ Kõrgemalseisvate organite käskkirjad, korraldused ja otsused 19.02.1964-29.12.1964 VAMA, f.741, n.1, s.16

⁴⁵ 1965.aasta aastaaruanne (bilanss) koos lisadega VAMA, f.741, n.1, s. 37

vabrikus veel raamatukapp ja mööbel meditsiiniinstituutidele. Tootmisse juurutati 109 ratsionaliseerimisettepanekut ja 22 leiutist. Samuti juurutati 11 uue tehnika üritust.⁴⁶

Välja töötatud plaanidest oli vabrikul raske kinni pidada. Probleemid hakkasid pihta juba materjalidega varustamisest. Sageli oli kvaliteet halb, mõnedel juhtudel hangiti rohkem kui lepingus ette nähtud, ent enamasti oli probleemiks hoopis korrapäraste saadetiste kättesaamine, eriti liidulistest ettevõtetest. 1966.aastal näiteks saadi puukruvid liidulisest ettevõttest „Revdast“ kätte alles peale korduvaid meeldetuletusi ning kui need lõpuks suures hädas lennukiga kohale jõudsid, siis olid saatekulud suuremad kui puukruvide maksumus.⁴⁷ Sama oli lugu ka ehitusmaterjalidega, mille vajadusi ei rahuldatud ning neid tuli vabrikul hankida iseseisvalt väljastpoolt fonde. Lisaks olid objektide eelarved väga juhuslikult ja läbimõtlematult koostatud. Üldse tegi ehitusbrigaad 1966.aastal ära suure töö. Vaatamata eraldatud materjali vähesusele laoti 18-korterilise elamu müürid kolme kuuga üles. Mõnevõrra paremini oli koostatud hankeplaan, toodangu realiseerimisega suuri raskusi ei olnud. Kui vabariigi kaubandusorganisatsioonid suvekuudel vabriku plaanis ette nähtud ja sellele vastavalt toodetud köögimööblit ei tahtnud, siis saadeti see vabariigist välja ülefondi Murmanski oblastisse.⁴⁸

1967.aastal seoses Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 50.aastapäevaga tuli ministeeriumilt käskkiri, millega vabrikult oodati parandatud kvaliteedis ja laiendatud sortimendis rahvatarbekaupade tootmist, ette anti nii ülesande maht kui ka sortiment. Toota tuli ka päevakohaselt vormistatud suveniire.⁴⁹

Teine veelgi olulisem käskkiri puudutas pehme lehtpuu saematerjalide kasutamise suurendamist mööbli tootmisel. Vastavalt ministeeriumis läbi viidud arvestustele leiti, et defitsiitset okaspuidu saematerjali, on võimalik asendada pehmetest lehtpuiduliikidest saematerjalidega. Valga Mööblivabrikule tehti ülesandeks okaspuu saematerjal asendada 34,6% ulatuses, mis tegi aasta koguseks 1350 m².⁵⁰

Vaatamata segadustele plaanitäitmisega, mis viisid Valga Mööblivabrikus juhtkonna vahetuseni, suudeti asi 1967. aasta lõpuks kontrolli alla saada. Välja tuldi ka ajutistest finantsraskustest. Toodangu vähenemise põhjuseks võrreldes 1966.aastaga peeti Valga tsehhi halba töö organiseerimist. Mööbli tootmisel esines paljudes materjalides ülekulu. Põhjustatud oli see

---

⁴⁶ 1966. aasta aruanne VAMA, f.741, n.1, s. 46, l. 2-3

⁴⁷ 1966. aasta aruanne VAMA, f.741, n.1, s. 46, l. 82

⁴⁸ 1966. aasta aruanne VAMA, f.741, n.1, s. 46, l. 82-85

⁴⁹ Metsa-, Tselluloosi-, Paberi- ja Puidutööstuse Ministeeriumi ministri käskkirjad 18.01.1967-18.12.1967 VAMA, f.741, n.1, s. 62, l. 4-5, 77-78

⁵⁰ Metsa-, Tselluloosi-, Paberi- ja Puidutööstuse Ministeeriumi ministri käskkirjad 18.01.1967-18.12.1967 VAMA, f.741, n.1, s. 62, l. 41-43

mitmetest asjaoludest: materjalid ei vastanud dokumentides märgitud sordile, sageli esines materjalide asendamist aga ka normide puudumine ja mittevastavus. Muret valmistas veel liimi halb kvaliteet, peale selle saadeti vagunitega välja korraga suured kogused, garantiiaeg oli kaks kuud, sellest ühe kuu viibis liim teel. Turustuse osas 1967.aastal probleeme ei olnud, hankeplaani täideti, lattu seisvaid tooteid ei jäänud.⁵¹

1968.aasta sarnanes eelmistega, napilt täideti plaanid ja võideldi halbade hankijatega. Rakendati leppetrahve, kutsuti välja eksperte ja hankija esindajaid, käidi hankijate juures – tulemusi tuli sellest kõigest vähe. Vabrikult oodati igal aastal ökonoomiat mitmete kulukirjete osas ja omahinna langetamist tervikuna, ent ülekulu halva kvaliteediga ja madala sordilisusega tooraine ja materjalide osas, muutis selle saavutamise äärmiselt keeruliseks.⁵²

1969.aasta III kvartalis sattus Valga Mööblivabrik rahalistesse raskustesse. Tingitud oli see eksportmööbli tootmise juurutamisest, mille tagajärjel vähenes realisatsioon. Ministeerium osutas Valga Mööblivabrikule ajutist finantsabi summas 50 000 rubla, tagastamise tähtajaga 01.01.1970. Aasta lõpuks olukord paraneski ja ministeerium sai laenu tähtaegselt tagasi. Juurutatud eksportmööbli komplekti „Estoniat“ aga novembris ja detsembris välja saata ei saanud, sest „Eksportles“, mis pidi selle turustamisega tegelema, tegelikult turgu ei kindlustanud ja aastavahetuseks jäi lattu 28 komplekti. Vabrikul oli tõsiseid raskusi selle paigutamise ja hoidmisega.⁵³

Nagu selgub alalis-tootmisnõupidamiste protokolliraamatust, oli see kogunemine, kus otsiti lahendusi probleemidele ja tuldi lagedale ideedega nende lahendamiseks. Kuna tootmine kannatas pidevalt materjalide mitte õigeaegse saamise pärast, pakuti välja lahendus, et luua tuleb minimaalne – vähemalt ühe kuu – metsamaterjalide varu sortide järele. Murekohaks oli ka tööliste suur volavus, mille peamiseks põhjusteks olid töö- ja elukondlikud tingimused. Probleeme suurendasid veel tööd, mis oli tarvis enne talve saabumist ära teha. Et olukorra tõsidust võimalikult täpselt edasi anda ja paremini mõistetavaks teha, tsiteerin ühe osa peainseneri sõnavõtust alalis-tootmisnõupidamisel 12.detsembril 1969 a: *Katuste parandamist ei tehtud õigeaegselt. Suurtele väravatele peaks sisse tegema väikese värava. Lasteaia kanalisatsioon ummistub. Valgas ei ole kõik korras küttevarude suurendamisega. Pidi saadama tsisternid aga neid ei ole praeguse ni ja kütust ei ole kuhugi panna ning fondid võivad maha joosta. Ei ole normaalne, et lakid ja liimid on talvel väljas. Laoruumi puudumisega on seotud ka*

⁵¹ 1967.aasta aruanne VAMA, f.741, n.1, s. 70

⁵² 1968.aasta aastaaruanne VAMA, f.741, n.1, s. 91

⁵³ Kõrgemalseisvate organite käskkirjad ja otsused seoses vabriku tegevusega 06.02.1969-25.12.1969 VAMA, f.741, n.1, s. 103, l. 63, 79

*puitlaastplaadi hoidmine, selle tõttu plaat on niiske ja liimimisel ei pea. Pukas peaks kuu jooksul ikka ka õhukardinad tegema. Pukas on ebanormaalsed kivisöe hoidmistingimused, lumega segi. Tõrvas oleks vaja tuulekodasid uste ette. Nagu ikka, tuli talv ootamatult – aknad olid klaasimata, ukсед ja kütetrassid vajasisid remonti. Finantseerimise puudumise tõttu kannatasid kõik kütmata ruumides.*⁵⁴

1970.aastaks anti ettevõtete lõikes ette täiendav mööbli tootmise ülesanne, Valga Mööblivabriku jaoks oli see 50 000 rubla suurune. Välja tuli töötada uute suveniiride näidised ning organiseerida nende tootmine 1971.aastal. Ministeeriumi Kunsti- ja Tehnikanõukogul tuli läbi viia 1971.aasta I kvartalis suveniiride ülevaatus.⁵⁵

Vabriku tegevuse 1970.aastal võis aruande põhjal lugeda kordaläinuks. Mitmel korral kontrolliti toodangu kvaliteeti. Standardite ja Mõõdetehnika Järelevalve Laboratooriumi poolt kontrollitud tooted vastasid nõuetele. Eksporttoodangu kvaliteedikontroll tunnistas tooted ekspordiks kõlbulikuks. Mööblitoodete kvaliteedi riikliku inspektori ja Eesti NSV Kaubandusministeeriumi Eesti Vabariikliku Majapidamistarvete Hulgikaubanduse Baasi „Esthoztorg“ kaubatundja poolt kontrollitud 294st tootest prakeeriti 7 toodet, s o 2,4%.

Organisatsioonilis-tehniliste abinõude plaani ei õnnestunud täies ulatuses täita. Plaanist võeti maha kaks üritust: mööblitootmise tehnoloogia reorganiseerimine seoses Valga tsehhi laienduse ja uute seadmete rakendamise ja Puka tsehhi viimistlemisruumis töötingimuste parandamise ja laoruumi suurendamise eesmärgil tehtav juurdeehitus laoruumile. Põhjuseks oli ehituslike tööde edasilükkumine rahaliste vahendite puuduse tõttu. Jätkuvalt oli raskusi ka kattevineeri hankimisega Brjanski oblasti Seletski Kombinaadist. Vabriku esindaja viibis 50% tööajast hankija juures kohapeal. Kord puudusid hankijal vagunid, kord toormaterjal, kord oli pink katki. Olude sunnil veeti vineeri autotranspordiga, mille kulud läksid sama kalliks kui vineeri maksumus. Vabrikul endal hankeplaani täitmine õnnestus. Ka valmistoodangu laoseis aasta lõpuks oli normi piires.⁵⁶

Valga Mööblivabriku peamiseks ebarütmilise töö põhjuseks 1971.aastal oli ebakindel nomenklatuur. Nii katkestati jaanuarikuus mööblikomplekti „Estonia“ tootmine hankekorralduste puudumise tõttu ja teistkordselt mais. II poolaastal oli tootmise rütm halvatud uue mööblikomplekti „Valga“ tehnoloogia halva ettevalmistamise tõttu. Plaan järgi pidi Valga Mööblivabrik tootma mööblit ekspordiks 400 000 rubla eest, tegelikult tehti 170 700 rubla eest.

⁵⁴ Tootmisnõupidamiste protokolliraamat 11.12.1968-23.01.1974 VAMA, f.741, n.1, s. 86a, l. 4-24

⁵⁵ Kõrgemalseisvate organite käskkirjad ja otsused seoses vabriku tegevusega VAMA, f.741, n.1, s. 122a

⁵⁶ 1970.aasta aastaaruanne koos lisadega VAMA, f.741, n.1, s. 134, l. 69, 82

Alahange oli tingitud ostjate puudumisest. Et ekspordiks valmistati mööblit vähem kui plaanitud, siis oldi sunnitud katma tootmisplaani söögi- ja diivanilaudadega. Nende realiseerimisega omakorda oli ettevõttel tõsiseid raskusi.

Eraldatud fondid olid väikesed ja seetõttu ei suudetud luua planeeritud varusid. Asja halvendas veelgi, et iga kvartal olid uued hankijad, kes mitte alati ei täitnud tootmisplaani. Sageli oldi sunnitud kasutama oma transporti, mis mõnikord suurendas kulusid kuni 10 korda, teistel juhtudel aga tähendas 8-10 tunnist ootamist, enne kui koorem peale saadi. Mõnikord tuli materjale asendada (näiteks puukruvisid poltidega) ja sellega kaasnesid lisakulutused.⁵⁷

1972.aasta septembris toimus ministeeriumis nõupidamine, kus arutati toolide tootmise üleandmist Tallinna Vineeri- ja Mööblikombinaadilt Valga Mööblivabrikule. Konstrueerimis- ja Tehnoloogiabüroole tehti ülesandeks töötada välja toolide tootmise tehnoloogia projekt. Vabrik pidi täpsustama ülevõetavate seadmete vajaduse, tootmise mahu ja sortimendi 1973.aastaks. Koostada tuli omahinna kalkulatsioonid. Ministeeriumi mööblitööstuse osakonnal tuli aga välja selgitada finantseerimise allikas toolide ja televiisorikastide tootmise ümberpaigutamise seoses olevate kulutuste kohta.⁵⁸

Ebakindel nomenklatuur ja eksporttoodete partiiline tootmine olid jätkuvalt teemaks ka 1972.aastal. Lisandusid ettevõtte rekonstrueerimisega seotud raskused. Eksporttoodangule turu puudumise tõttu oldi sunnitud kuust kuusse suurendama söögilaudade tootmist. IV kvartalis juurutati tootmisse metallkarkassiga kirjutuslaud, mis lahendas turu, kuid avaldas otsest mõju toodangu väljalaske rütmile. Kapitaalehituste plaanid üldiselt täideti. Täitmata jäi võimsuste rakendamine Valga tsehi rekonstrueerimise objektil. Tegelikud tootmispinnad jõuti põhiliselt valmis, ainult elukondlik osa jäi lõpetamata. Rekonstrueerimise tagajärjel paranesid tehnoloogiline protsess ja töötingimused Valga tsehi II masinatöötlemise jaoskonnas, viimistlusjaoskonnas ja montaažis. Vabrikul endal ei jätkunud vahendeid objekti lõpetamiseks ja vaatamata lubadustele ei eraldatud neid ka ministeeriumi poolt.⁵⁹

1973.aastal hakkas Valga Mööblivabrik tootma korpusi ja esipaneele teleritele ning kaste stereoradiolale. Ministeeriumist tuli käsk välja töötada reaalne radioolakastide hankegraafik ja kindlustada selle täitmine.⁶⁰ Uue tehnika valmimistähtajad venisid, raskusi oli ka uue tehnoloogia omandamisega. Välja töötati uus liikumisearvestus-dispetšersüsteem.⁶¹

⁵⁷ 1971.aasta bilanss juurdekuuluvate materjalidega VAMA, f.741, n.1, s. 160, l. 67-87

⁵⁸ ENSV Metsa- ja Puidutööstuse Ministeeriumi käskkirjad 09.02.1972-12.12.1972 VAMA, f.741, n.1, s. 174

⁵⁹ Valga Mööblivabriku aastaaruanne 1972.aasta VAMA, f.741, n.1, s. 181

⁶⁰ ENSV Metsa- ja Puidutööstuse Ministeeriumi käskkirjad 04.01.1973-29.12.1973 VAMA, f.741, n.1, s. 197

⁶¹ 1973.aasta aastaaruanne VAMA, f.741, n.1, s. 209, l. 78

1973 valmis Valgas uus mehaanikatöökoda koos sanitaarsõlmedega ja saunaga. Rekonstrueeriti ka katlamaja ja remonditi soojussüsteemid I masinatöötlemise jaoskonnas ja montaažis. Eksploatatsiooni anti uus sanitaarkorpus ja uutesse ruumidesse koliti velskripunkt. Sööklas teostati kapitaalremont ja paigaldati uus sisustus. Puka tsehhis rekonstrueeriti samuti katlamaja ja remonditi küttesüsteem. Suurenes tunduvalt mehhanismidel töötajate arv ja mehhaniseerimise tase. Paranes sisetranspordi olukord. Paranes tööliste varustatus spetsiaalse riietusega ja individuaalsete kaitsevahenditega varustamisel.⁶²

Kogu X viisaastaku perspektiivplaan oli üles ehitatud televiisorikastide tootmisele Valga tsehhis. Selleks tuli võtta pideva kontrolli alla uute toodete juurutamise käik. Alalis-tootmisnõupidamisel oli arutusel NLKP KK otsus „Meistrite osatähtsuse suurendamisest tootmise juhtimisel“ ning uus preemiasüsteem töölistele ja insener-tehnilisele personalile, milles töö hindamise aluseks oleks ühe kriteeriumina töö kvaliteet. I kvartalis 1975 juurutati Puka tsehhis söögilaud ja Valga tsehhis televiisorikasti moderniseeritud variant, nende toodete osas täitsid tsehhid igakuuliselt püstitatud ülesanded. IV kvartalis pidi vabrikus juurutatama uus „Estonia-006-Stereo“ grammofoni kast, mis aga ebaõnnestus, seoses sellega, et vabrik „Punane RET“ ei jõudnud juurutada kastile sisu. Küll aga tuli juurutada värviteleviisori kast mudelile „Rubiin-710“, mida tuli aasta lõpuks valmis saada 4000 tükki. Küsimuse lahendamist tuli võtta väga tõsiselt, kuna sellest sõltus viisaastaku lõpetamine. Must-valgetelevisiorkasti enam valmistada polnud mõtet, sest sellele puudus turg. Toote juurutamisega oli raskusi, kuna mehhaanikatsehh ei valmistanud õigeaegselt vajalikke osi. Keerukamaid detaile telliti Moskva televiisoritehasest, samuti KTB baaslaboratooriumist. Koostati esialgne tehnoloogia toote juurutamiseks ja tööajannormide ja hinnete väljatöötamiseks. Ministeeriumi poolt eraldati täiendavad limiidid. Tootmisosakond koostas kalendaarse plaan-graafiku värviteleviisori kasti juurutamise kohta operatsioonide lõikes, et novembris ja detsembris ikka jõutaks valmistada 4000 televiisorikasti.⁶³

Valga Mööblivabriku kollektiiv tunnistati 1976.a I kvartali ettevõtete vahelise vabariikliku sotsialistliku võistluse võitjaks, määrati neile ENSV Ministrite Nõukogu ja Ametiühingute Nõukogu rändpunalipp ning esimene rahaline preemia 8750 rubla.⁶⁴

Vabriku aktiivi koosoleku protokollist nähtub, et vabriku plaaninäitajad 1976 aastal küll täideti ja ületati, kuid siiski suhteliselt halvemini kui eelmistel aastatel. Halvenes rütmilisus ja palju oli ületunnitööd, kuid kaugeltki kõik põhjused ei olenenud vabrikust endast, vastuolusid oli

---

⁶² Töö teadusliku organiseerimise plaan nr 1 „Abinõude plaan haigestumise vältimiseks Valga Mööblivabrikus“ ja selle juurutamise akt 20.12.1974 VAMA, f.741, n.1, s. 228, l. 5

⁶³ Alalis-tootmisnõupidamise protokollid 18.02.1975-29.09.1975 VAMA, f.741, n.1, s. 245, l. 5-8

⁶⁴ Ibidem, l. 47

mitmeid. Nõuded kvaliteedile kasvasid, samal ajal materjalide kvaliteet isegi langes. Plaani täitmiseks tuli kuu lõpus tihti töötada laupäeval.⁶⁵

1977.a aastaaruandest võetud andmed iseloomustavad tootmisplaani täitmist tähtsamate toodete lõikes ning näitavad ära, kuidas on vabriku toodang muutunud võrreldes algusaastatega.⁶⁶

Tabel 3 Tootmisplaani täitmine toodete lõikes 1977.aastal

Toote nimetus	Mõõtühik	1976.a tegelik	1977.a plaaniline	1977.a tegelik	Vahe + või -	%-des plaanist	%-des eelmisse aastasse
Realiseerimine	tuhat/rubla	5198	5070	5131	+61	101,2	98,7
Kaubatoodang ettevõtte hulgihinnas	tuhat/rubla	5278	5245	5278	+33	100,6	100,0
Mööbel ettevõtte h/h	tuhat/rubla	3958,2	4475	4031,9	-443,1	90,1	101,9
Lauad kokku	tükki	29475	28805	29049	+244	100,8	98,6
Lauad kokku	tuhat/rubla	941,5	928,5	939,9	+11,2	101,2	99,8
Teleri korpused kokku	komplekti	158484	195000	169005	-25995	86,7	106,6
Värviteleviisor „Rubiin 714“	komplekti	47269	30000	26665	-3335	88,9	56,4
Värviteleviisor „Rubiin 714“	tuhat/rubla	1383,5	840,0	746,6	-93,4	88,9	56,4
Värviteleviisor „Raduga 716“	komplekti	29	20000	14914	-5084	74,6	-
Värviteleviisor „Raduga 716“	tuhat/rubla	0,8	560,0	417,6	-142,4	74,6	-
Värviteleviisor „Tauras“	komplekti	-	5000	-	-5000	-	-
Värviteleviisor	tuhat/rubla	-	52,6	-	-52,6	-	-

⁶⁵ 1976 a aastaaruanne VAMA, f.741, n.1, s. 284, l. 7-8

⁶⁶ 1977.a aastaaruanne VAMA, f.741, n.1, s. 311. 82-83

„Taurus“							
Teler „Taurus 207“ korpus	tükki	111186	34500	35106	+606	101,8	31,6
Teler „Taurus 207“ korpus	tuhat/rubla	1334,2	414	421,3	+7,3	101,8	31,6
Teler „Taurus 210“ korpus	tükki	-	105500	92320	-13180	87,5	-
Teler „Taurus 210“ korpus	tuhat/rubla	-	1266	1107,8	-158,2	87,5	-
Teler „Taurus 207“ esiraam	tükki	118750	34356	37830	+3474	110,1	31,9
Teler „Taurus 207“ esiraam	tuhat/rubla	356,3	103	113,5	+10,5	110,2	31,9
Teler „Taurus 210“ esiraam	tükki	-	103574	94995	-8579	91,7	-
Teler „Taurus 210“ esiraam	tuhat/rubla	-	310,7	285,0	-25,7	91,7	-
Radioola „Estonia Stereo 006“ korpus	tükki	19500	16000	15900	-100	99,4	81,5
Radioola „Estonia Stereo 006“ korpus	tuhat/rubla	1072,5	880	874,5	-5,5	99,4	81,5
Toodang jäätmetest	tuhat/rubla	160,2	167,4	167,5	+0,1	100,1	104,6
Suveniirid	tuhat/rubla	8,6	6,0	7,2	+1,2	120,0	83,7
Majapidamistarbed	tuhat/rubla	18,1	16,0	23,3	+7,3	145,6	128,7
Olmearvete tooted	tuhat/rubla	3985,0	4035,0	4062,4	+27,4	100,7	101,9
Tarbekaupade toodang	tuhat/rubla	4036,5	4035,0	4102,1	+67,1	101,7	101,6

(Koostamisalus: Valga Mööblivabriku 1977.aasta aastaaruanne, l 82-83)

1977.a toodangu kvaliteedile arvestatavaid reklamatsioone ei olnud. Kvaliteedimärgiga toodangut oli planeeritud toota 50 000 rubla eest, toodeti 78 000 rubla eest. Vastavalt

vabrikusisese uute toodete juurutamise plaanile juurutati vabrikus 1977.a järgmised tooted: telerikast „Raduga 716“ ja telerikast „Taurus 210“, kušett-voodi detailide komplekt (laiatarbe toode), männipuust toorikud ekspordiks (söögilaud ja diivanilaud).⁶⁷

1980.aasta suveolümpiamängude korraldusõigus anti Nõukogude Liidule. Paljude ettevõtete jaoks tähendas see olümpiatemaatikaga suveniiride tootmist. Ministeeriumi poolt kehtestati ettevõtetele mudelite arv ja minimaalne tootmiskaht. Ettevõtetele tuli osa võtta ka NSVL Metsa- ja Puidutööstuse Ministeeriumi väljakuulutatud olümpiatemaatiliste suveniiride konkursist, kuhu tuli esitada vähemalt üks näidis.⁶⁸

1978.aastal jäi täitmata nomenklatuuri osas televiisorikastide plaan, sest ostu-müügilepingutesse viidi sisse korrektiivid, mis tähendas tegelikult koguste vähendamist. Põhjus oli lihtne, televiisoritehastele lihtsalt ei hangitud vajalikul hulgal kineskoopide. Uute toodetena juurutati 3 uut söögilauda.

1979.a aprilliks oli Valga Mööblivabrikus juurutatud toodanguarvestus, mis tagas parema detailide koguste ja kvaliteedi andmete saamise. Puudusi esines endiselt toodangu kvaliteedinäitajate määramisel ja tööliste poolt tehtud toodangu koguste kandmisel marsruutlehtedelt koondtöökäskudele. Mitteküllaldase operatiivsusega ei olnud rakendatud abinõusid ka tehnoloogilise protsessi korrastamiseks ning praagi põhjuste likvideerimiseks. Kasutati ettenähtust suurema niiskusega materjale, ei kontrollitud nõuetekohaselt liimi kvaliteeti, liimipressi plaat oli kulunud jne. Saavutamaks nõuetekohast tootmiskultuuri taset tuli parandada tsehhi üldsanitaarolukorda, korrastada tootmisruumid ja töökohad.⁶⁹

1980.aasta tõi endaga kaasa nii tunnustust kui ka kriitikat. 1979.a IV kvartali töötulemuste ja sotsialistlike kohustuste eduka täitmise eest tunnustati Valga Mööblivabriku kollektiiv EKP Valga Rajoonikomitee otsusel rajooni tööstusettevõtete grupi võitjaks. Samas kuu aega hiljem ministeeriumi süsteemis läbiviidud kompleksrevideerimiste tulemusel selgus, et vähest tähelepanu on osutatud mittevajalike materjalide realiseerimisele Valga Mööblivabrikus, samuti polnud kinni peetud mitmetest materjalide kulunormidest.⁷⁰

Üleliidulise Tarbekaupade Näidiste Alalise Paviljoni Eesti filiaali poolt viidi ajavahemikul 15.12.1980-06.04.1981 läbi kohalikust toorainest ja tootmisjääkidest valmistatavate uute tarbekaupade näidiste vabariiklik konkurss. Konkursi žürii otsusega premeeriti ja märgiti ära

⁶⁷ 1977.a aastaaruanne VAMA, f.741, n.1, s. 311. 99

⁶⁸ Kõrgemalseisvate organite käskkirjad ja otsused 11.07.1978-29.12.1979 VAMA, f.741, n.1, s. 329, l. 2-4

⁶⁹ Kõrgemalseisvate organite käskkirjad ja otsused 04.01.1979-28.06.1979 VAMA, f.741, n.1, s. 357, l. 105

⁷⁰ Kõrgemalseisvate organite käskkirjad ja otsused 16.01.1980-30.04.1980 VAMA, f.741, n.1, s. 392, l. 32, 81, 116-117

ning soovitati tootmisse mitmed ettevõtete töötajate poolt konkursile esitatud näidised, teiste seas oli ka Valga Mööblivabriku töötajate poolt välja töötatud majapidamispink. Žürii poolt premeeritud näidised tuli juurutada tootmisse, juurutamisel tuli võtta arvesse konkursi žürii poolt tehtud soovitusel ja parandused ning maksimaalselt kasutada võimalust nende viimiseks vastavusse GOST 16371-77 nõuetega.⁷¹

Telerite plaani alataitmine 1981.aastal oli põhjuseks, miks Leningradi Kozitski-nimelisel tootmiskoondisel, mille laod olid kastidest ülekuhjatud, ei olnud võimalik rohkem „Raduga 716“ kaste vastu võtta. Et plaanid aga tuli täita ja soovitavalt ka ületada, siis tehti seda teiste telerikastide „Taurus 211“ ja „Raduga Sadko“ arvel. Ebarütmilisel tootmistööl oli teisigi põhjusi: Tallinna Vineeri- ja Mööblikombinaadist saadud hõvelspoon oli lubamatult kõrge niiskusega ning vajab täiendavat kuivatamist, amortiseerunud olid ka mitmed seadmed, nende remondiks puudusid aga vajalikud tagavaraosad. Praagiprotsent oli kõrge ja palju detaile tuli suunata ümbertegemisele. Toodangu kvaliteedile siiski pretensioone ei esitatud ja kvaliteedimärgiga toodang moodustas lausa 49% kaubatoodangust.⁷²

Valga Mööblivabrik tuli 1982.aasta I kvartalis rajooni tööstusettevõtete vahelise sotsialistliku võistluse võitjaks.⁷³ Kokkuvõtvalt aastatulemustega siiski rahule ei jäädud, toodangu kasvutempo oli olnud liiga tagasihoidlik, samuti leidis aruandeperioodil aset sisepraagi suurenemine, toodeti kahjumiga tooteid ja leidis aset elukondliku mööbli – laudade füüsilise mahu vähenemine.⁷⁴

1986.aasta teisel poolel tuli ministeeriumist korraldus, mis puudutas perspektiivmööbli valmistamist ja millega määrati kindlaks tööliste arv uues jaoskonnas ning tootmismahud. 1987.aastaks oli kinnitatud ka perspektiivmööbli loetelu: pikendatav söögilaud, diivanilaud „Nostalgia“ ja eksportsöögilaud siseturule.⁷⁵

Tabel 4 Hankeplaani täitmine 1986.aastal toodanguliikide ja tähtsamate toodete lõikes

Nimetus	Mõõtühik	Plaaniline	Tegelik
Radioola „Estonia 010-stereo“	Tuhat tükki	20	20

⁷¹ Kõrgemalseisvate organite käskkirjad ja otsused 20.01.1981-18.12.1981 VAMA, f.741, n.1, s. 429, l. 98-99

⁷² 1981.aasta raamatupidamise aruanne VAMA, f.741, n.1, s. 446, l. 83-85, 91

⁷³ Kõrgemate riigivõimuorganite määrused, korraldused ja ministri käskkirjad ettevõtte tegevuse küsimuses 14.01.192-29.04.1982 VAMA, f.741, n.1, s. 463, l.76

⁷⁴ 1982.aasta ettevõtte bilanss, bilansikomisjoni protokollid VAMA, f.741, n.1, s. 476, l. 1

⁷⁵ Kõrgemalseisvate organite käskkirjad ja otsused 16.06.1986-29.12.1986 VAMA, f.741, n.1, s. 562, l. 68

Telerikorpus „Taurus“	Tuhat komplekti	125,0	125,3
Telerikorpus „Raduga“	Tuhat komplekti	109,0	109,0
Telerikorpus „Sadko“	Tuhat tükki	15,0	27,9
Mööbel kaubandusettevõtetele vabariiki	Tuhat rubla	1236,0	1250,9
Mööbel ekspordiks	Tuhat rubla	105,2	105,2
Suveniirid	Tuhat rubla	21	21,3
Majapidamistarbed	Tuhat rubla	8,0	8,0
Mänguämbri käepidemed	Tuhat tükki	1160	1161
Söögilauad koopereerimise korras	Tükki	3820	3820

(Koostamisalus: Valga Mööblivabriku 1986.aasta aastaaruanne, l 90)

1986.aasta teisel poolel langes töörütm vabrikus võrreldes möödunud aastaga. Selle põhjuseks oli teleritehaste üleviimine riiklikule vastuvõtule ning televiisorikastide kvaliteedinõuete järsk kasv. Tööstusvarudes suurenes taara ülenormatiivsus seoses gofreeritud papi asendamisega korfoplastikuga. Pooltoodangu varud suurenesid, põhjuseks olid muudatused nomenklatuuris.⁷⁶

1987.aastaks olid põhiseadmed nii Puka kui ka Valga tsehhis amortiseerunud, mõned neist koguni 25 aastat vanad. Häireid esines ka varustamises, elati põhimõtteliselt „peost suhu“, eriti kehv oli puitlaastplaadi hankimine. Sellistes tingimustes tuli juurutada uusi tooteid. Juba aasta algul oli näha, et 20 inimese vabastamine teisele tööle uue tehnika ja tehnoloogia ürituste rakendamise tulemusena ei oma reaalselt katet. Eksportfonoteegi „Cabina“ realiseerimine äärmiselt madala hulgihinnaga andis ettevõttele 22,5 tuhat rubla kahjumit. Vaatamata kõikidele probleemidele täitis vabrik kõik kohustused põhiliste plaaninäitajate osas.⁷⁷

⁷⁶ Kõrgemalseisvate organite käskkirjad ja otsused 16.06.1986-29.12.1986 VAMA, f.741, n.1, s. 562, l. 95-97

⁷⁷ 1987.aasta aastaaruanne VAMA, f.741, n.1, s. 579, l. 71, 73-74

Tootmisrütmi Valga Mööblivabrikus 1988.aastal halvendas tunduvalt pidev äraütlemine telerikastide toodangust. Üritamaks muutuvate oludega kohaneda, oli vabrikus kõrge uue toodangu osatähtsus - tootmisse juurutati või moderniseeriti 8 toodet. Seoses must-valgete telerite tootmise järsu vähenemisega, millele korpuste tootmine vabrikus oli kahjumiga ja asendamisega keskmise rentaabluusega korpusmööbli valmistamisega, sai teoks kaubatoodangu omahinna odavnemine. Tööstuslike varude hulgas aga suurenesid põhimaterjalid mööbli furnituuride osas. Selle põhjuseks oli, et toodangu nomenklatuur ei olnud stabiilne, palju oli seisvaid ja mittevajalikke materjale.

1989.aasta alguses vabriku tööd analüüsinud bilansikomisjon juhtis tähelepanu vähesele puitmaterjalide kokkuhoiule ja kohustas parandama isikute poolt tekitatud kahjude hüvitamise korda. Kriitiliselt tuli analüüsida ka kütuste kulu ning planeerida selle kasutamist 1989.aastal vastavalt limiitidele. Omalt poolt lubati leida võimalus eraldada Valga Mööblivabrikule ehituskraana ja ekskavaator ning mööblitööstuse osakonnal lõplikult vastu võtta otsus 1989. ja 1990.aasta sortimendi kohta. Erilist tähelepanu tuli pöörata eksporttoodangu tunduval laiendamisele.⁷⁸

Tootmiskoondisest „Eesti Metsatööstus“ 1989.aasta septembris tulnud käskkirjas hoiatati, et seoses suurte vihmasadudega Kaug-Idas jäävad ilmselt hõövelspooni tootmiseks eraldatud saare vineerpakud osaliselt saamata, mille tulemusena Tallinna Vineeri- ja Mööblikombinaadil (TVMK) ei ole võimalik realiseerida mööblitööstusele saare hõövelspooni ettenähtud koguses ning osaliselt tuleb see asendada teistest puiduliikidest hõövelspooniga. Et kattevineeri alla mineva eksportmööbli valmistamiseks pidi kindlasti kasutama saare hõövelspooni, siis tuli TVMK-l kindlustada selle hankimine esimeses järjekorras eksportmööblit valmistatavatele ettevõtetele, sh ka Valga Mööblivabrikule.⁷⁹

1989.a tervikuna oli Valga Mööblivabrikule raske. Teleritehased ütlesid üles telerikorpuste tellimisi ja käigult oli vaja üle minna mööbli tootmisele vabaks jäänud mahus. Kogu furnituur ja viimistlusmaterjalid tuli aga hankida läbi täiendavalt sõlmitud lepingute. Suur oli ka tööjõu äravool, eriti kapitaalehitusest. Sellest hoolimata suutis vabrik täita hankekohustused tarbijate ees ja riikliku tellimuse. Kuna toodetel oli üleliidulise hinnakirja järgi kehtestatud hind, mis ei vastanud tema tarbimisväärtustele, andis tootmine mõnedel juhtumitel kahjumit. Positiivsena

---

⁷⁸ 1988.aasta aastaaruanne VAMA, f.741, n.1, s. 592, l. 2, 59-66

⁷⁹ Eesti Territoriaalne Tootmiskoondis „Eesti Metsatööstus“ käskkirjad ja kolleegiumi otsused 03.02.1989-04.12.1989 VAMA, f.741, n.1, s. 599, l. 1-6, 36-37, 62

võib välja tuua, et kooperatiiv „Föniks“ oli oma väljalastavat toodangut suurendanud võrreldes eelmise aastaga kolm korda.⁸⁰

1990.aasta aruanne annab vastakaid signaale. Välja on toodud, et kahekordistus eksporttoodangu maht, samas suurenes ettevõtte kahjum ja kahjumlikke tooteid oli 14.⁸¹

Valga Mööblivabriku direktori käskkirjast selgub, et arvestades pidevalt muutuvat turusituatsiooni ja vajadust uute toodete ja uudsete lahenduste järele, peeti vajalikuks ettevõttes elavdada nende väljatootamist. Sel eesmärgil kehtestati preemiamäärad uute tootenäidiste väljatootamise eest, samuti kehtestati tingimused uute tootenäidiste hindamiseks ja klassifitseerimiseks ning kinnitati komisjon uute tootenäidiste turuväärtuse hindamiseks ja preemia määramiseks. Võttes aluseks hindade ja tariifide reguleerimise ajutist korda, mis oli kinnitatud Eesti Vabariigi Valitsuse 27.03.1991 määrusega, kehtestati vabrikus kasumiprotsendi määrad kalkulatsioonide koostamiseks individuaaltellimistööde vormistamisel: asutused, ettevõtted, arvestades tööde keerukust ja valmistamise kiirust kasumiprotsent 35-50; individuaaltellijad väljastpoolt vabrikut, kasumiprotsent 25; vabriku töötajate individuaaltellimistele jäeti kasumiprotsent arvestamata.

Üleminekuajale kohaselt muutusid olud kiiresti, inimesed kellega tööd tuli teha aga nii kiiresti kohaneda ei suutnud. Seepärast valmistas juhtkonnale muu hulgas muret asjaolu, et hoolimata sellest, et näiteks materjalide hankimine oli muutunud väga raskeks ja hinnad olid tõusnud 2-3 korda, jätkati tööd vanas stiilis. Jäätmetesse heideti tihti veel töötlemiskõlbulik materjal, põhjuseks töötajate hoolimatus ja tehnoloogianõuete rikkumine. Olukord oli raske, hinnatõus jätkus ja toodang vähenes.⁸²

1.3 Töötajaskond, selle dünaamika ja probleemid

Kõik need raskused, mis kaasnesid Valga Mööblivabriku käikulaskmisega põhjustasid suure tööjõu voolavuse. 1963.a jooksul lahkus vabrikust omal soovil 150 töolist, tööjõu voolavuse koefitsient oli 36,91. Üheks lahkumise põhjuseks oli ka vankrirataste tootmise lõppemine ja pehmemööbli tootmise vähenemine, mille tõttu osal töolistel tuli ümber kvalifitseeruda, paljud seda aga ei soovinud ja lahkusid.⁸³ Töö mööblivabrikus oli raske ja palk mitte kõige parem. Ühe töötaja keskmine tegelik töötasu aruande perioodil 1042,7 rubla. Seoses Valga Mööblivabriku

⁸⁰ 1989.aasta aruanne VAMA, f.741, n.1, s. 603, l. 2, 51, 57

⁸¹ 1990.aasta aruanne VAMA, f.741, n.1, s. 615, l. 39-42

⁸² Käskkirjad nr 1-25 03.01.1991-07.12.1991 VAMA, f.741, n.1, s. 621, l. 11-17, 22

⁸³ Aastaruanne (bilanss) koos lisadega 1963 aasta VAMA, f.741, n.1, s.15, l. 67

moodustamisega suurenes tunduvalt insener-tehniliste tööliste ja teenistujate arv võrreldes möödunud aastaga.⁸⁴

Suur oli ka distsipliinirikkujate arv vabrikus. Nõukogude ajastule kohaselt tegeleti nendega väga tõsiselt. Töötajate käitumise ja töödistsipliini küsimusi võidi arutada seltsimehelikus kohtus (nõukogudeaegne ühiskondlik organ, kus arutati väiksemaid õiguserikkumisi ja üleastumisi), komsomoli liinis, ametiühingukomitees ja parteibürool. Karistati direktori käskkirjaga või anti kollektiivi käendusele. Töötajate distsipliinirikumise küsimusi arutati kollektiivis ja valgustati komsomoliprožektoris (grupp kommunistlike noori, kes tegeles nn puuduste paljastamisega).⁸⁵ Et tööjõuturul valitses defitsiit, ei löödud kellelegi niisama lihtsalt käega, vallandamine oli viimane abinõu, enne prooviti inimest ikka õigele teele tagasi tuua.

Töötervishoiu ja ohutustehnika olukord vabrikus 1963.aastal ei olnud samuti kiita, haiguspäevi oli 7497, õnnetusjuhtumite arv 20 juhust, millest üks lõppes töölise surmaga.⁸⁶

Oluliseks peeti ja suurt tähelepanu pöörati kaadri ettevalmistamisele. Töölised olid jaotatud vastavalt kvalifikatsioonile kuude kategooriasse (VI oli kõrgeim), sellest sõltus palk. Valga Mööblivabrikus oli töötajaid 1.jaanuariks 1964 a 536. Nendest omasid I kategooria 173 töölise, II kategooria 89 töölise, III kategooria 84 töölise, IV kategooria 42 töölise ning V ja kõrgema kategooria 48 töölise. Õpilasi oli 15. Vabriku insener- tehnilistest töötajatest omas kõrgemat haridust 7 töötajat, kesk-eriharidust 14 töötajat ja praktikuid oli 18. 1963.a jooksul viidi läbi tootmistehnilised kursused Valga tsehhis ning mehhaanikatsehhis. Aasta jooksul õpetati välja 55 uut töölise, kvalifikatsiooni tõstis 85 töölise. Töölisnoorte keskkoolides õppijatele oli võimaldatud töö ühes vahetuses, ka said õppijad kasutada neile seadusega ettenähtud tasuta lisapuhkust. Premeeriti nii hästi edasijõudnud õpilasi kui ka edukalt kooli lõpetanud.⁸⁷ Samuti küsis ministeeriumi kaadrite osakond andmeid töötajate ettevalmistamise ja kvalifikatsiooni tõstmise kohta. Ühes andmete esitamisega ministeeriumile kaadrite osakonna töö kohta möödunud aastal, anti ka teada, millistest töölisest ja spetsialistidest vabrikul puudus oli ja keda tuleks ette valmistada ja vabrikusse tööle suunata.⁸⁸

Olulisel kohal ettevõtte toimimises olid sotsialistlik võistlus ja kommunistliku töö liikumine. Eesmärgiks oli viia sotsialistlik võistlus vabrikus põhiliselt iga tööliseni. Vabriku töötajad

---

⁸⁴ Aastaaruanne (bilanss) koos lisadega 1963 aasta VAMA, f.741, n.1, s.15, l. 64

⁸⁵ Aastaaruanne (bilanss) koos lisadega 1963 aasta VAMA, f.741, n.1, s.15, l. 67

⁸⁶ Aastaaruanne (bilanss) koos lisadega 1963 aasta VAMA, f.741, n.1, s.15, l. 64

⁸⁷ Aastaaruanne (bilanss) koos lisadega 1963 aasta VAMA, f.741, n.1, s.15, l. 67-68

⁸⁸ Kirjavahetus kõrgemalseisvate organitega ja õppeasutustega kaadrite ettevalmistamise ja kvalifikatsiooni tõstmise küsimustes 01.01.1966-21.11.1966 VAMA, f.741, n.1, s. 51

võistlesid 1963.a 11 kutsealal, samaaegselt kutsealade vahelise sotsialistliku võistlusega võistlesid ka vabriku tsehhid omavahel. Kutseala parimad selgitati välja iga kvartal ja võitjatele anti välja rändvimplid ja preemiad vastavalt kutsealade vahelise sotsialistliku võistluse tingimustele. Kommunistliku töö liikumisest osavõtt oli esimesel aastal väga vähene – 75 töötajat, ehk 15% töötajate koguarvust.⁸⁹

Töökultuuri halb olukord oli arutusel mitmel alalis-tootmisnõupidamisel. Kõige rohkem eksimusi töödistsipliinist kinnipidamisel oli 9. ja 24. kuupäeval, mil vabrikus maksti palka ja avanssi. 1967.aastal suurenes õnnetusjuhtumite arv vabrikus 18-ni, selle peamiseks põhjuseks oli ohutustehnika eeskirjade rikkumine.⁹⁰

1970.aastal tööjõu voolavus vähenes. Halvast küljest üllatasid aga Narva A. Grivtsovi nimelise linnakutsekooli nr 9 lõpetanud ja vabrikusse tööle suunatud noored, kelledest viis lahkus omal soovil ja kuus tuli vallandada tööluusi tõttu. Elamispinda vajavate töötajate arv oli endiselt suur, korterijärjekorras oli 80 inimest.⁹¹

Vastavalt ministeeriumist etteantud suunistele koostatud perspektiivplaan aastateks 1971-1975 sisaldas lisaks tüüpilisele nõukogudeaegsele retoorikale konkreetseid juhiseid töötajate paremaks teenindamiseks – puhvet vabriku territooriumil, teeninduskombinaadi vastuvõtu punkt, linnaliini busside liikluse reguleerimine vastavalt vahetuste töö alguse ja lõpuga, puhkekodu lõplik valmishitamine ja korrastamine, töötajate transpordi organiseerimine nädalalõppudel.⁹²

1960.aastate lõpus oli vabrikus endiselt probleemiks suur töölt lahkujate hulk. Domineerivateks põhjusteks olid elukoha muutus, autojuhtide kursustele minek või äravõetud juhilubade kättesaamine, maaparandusse tööleminek, kavatsus sügisel statsionaarselt edasi õppima hakata ning perekondlikud ja tervislikud põhjused.⁹³ Elukoha muutus oli enamusel juhtudest tingitud vastava korteri puudumisest. Kaadri voolavuse vähendamiseks rakendati 1971.aastal rohkesti selliseid mooduseid nagu töötajate töö- ja olmetingimuste parandamine, töötajatega sagedasem vestlemine jne, millesse lülitusid ka ühiskondlikud organisatsioonid. Saavutati, et kaadrite voolavuse protsent oli väikseim vabriku senises ajaloos. Äramineku peamiseks põhjuseks jäi endiselt lahkumine ettevõttesse, kus oli kohe võimalik korterit saada.⁹⁴ Kaadri voolavuse vähendamiseks püüti võimalikult rohkem ehitada elumaju. 1972.aastal alustati elumaja ehitamist

---

⁸⁹ Aastaaruanne (bilanss) koos lisadega 1963 aasta VAMA, f.741, n.1, s.15, l. 67-68

⁹⁰ Alaliste tootmisnõupidamiste protokollid 20.03.1964-05.07.1968 VAMA, f.741, n.1, s. 27a

⁹¹ 1970.aasta aastaaruanne koos lisadega VAMA, f.741, n.1, s. 134

⁹² 1971-1975 aasta perspektiivplaanid, viisaastaku kinnitatud limiidid ja kontrollarvud VAMA, f.741, n.1, s. 152

⁹³ 1965.aasta aastaaruanne (bilanss) koos lisadega VAMA, f.741, n.1, s. 37

⁹⁴ 1971.aasta bilanss juurdekuuluvate materjalidega VAMA, f.741, n.1, s. 160, l. 67-87

Pukas. Järgnevatel aastatel oli plaanis ehitada elumaju Valka. Raskusi oli teisigi. Aasta jooksul tuli ettevõttesse tööle kolm noort spetsialisti, neist kaks kõrgema haridusega. Üks neist pandi tsehhiimeistriks, ent peagi selgus, et oma ükskõiksusega ja eesti keele absoluutselt mitteoskamisega ta sinna ikkagi ei sobinud.⁹⁵

Alalis-tootmisnõupidamisel oli arutlusel Valga Mööblivabriku sotsiaalse arengu plaan aastateks 1971-1975. Korraldatud küsitluslehtede andmetest selgus, et vabriku ohutustehnika olukord ei rahulda 1/5 töötajatest, probleemideks on tolm, gaasid, tuuletõmme, müra; paljud töötajad ei olnud rahul oma palgaga; lausa 49% töötajatest häiris ebarütmiline tootmine; ka leiti, et isetegevus ja sporditöö ei ole nõutaval tasemel.⁹⁶

1973.a anti Pukas eksploatatsiooni 18-korteriga elumaja. Suurenes tunduvalt sanatooriumi ja puhkekodu tuusikute arv. Haiguspäevi oli 34,2% vähem.⁹⁷

1974.aastal võeti süvendatud tähelepanu alla kaadri väljaõpe. Sagedased olid juhused, kus I kategooriat omav tööline pidi täitma V kategooria ülesandeid. Tavapärase praktika oli, et uued tööliselised kinnistati tööline-instruktori juurde, kes tutvustas töövõtteid ja jälgis õpilase tööd kolme kuu jooksul, millest jäi siiski väheseks. Vanemtöölisel puudus sageli oskus oma teadmisi edasi anda, samuti oli raske täita samal ajal plaanilisi ülesandeid. Eriti oli põhjalikum väljaõpe vajalik saagidel, puuridel ja freespinkidel töötajaile. Seepärast otsustatigi I kvartali jooksul tsehhide juurde panna tööle väljaõppe instruktorid. Teine probleem oli, et olemasolev kaader ei olnud huvitatud kvalifikatsiooni tõstmisest.⁹⁸

Vabriku aktiivi nõupidamisel 1974.aastal rõhutas ministeeriumi mööblitootmise osakonna juhataja oma sõnavõttus, et kui palju aastaid oli Valga Mööblivabrik ebastabiilselt töötav ettevõtte, siis nüüd on need ajad möödas. Töötasu kasvas 1974.aastal 8,3% ning süsteemis teist nii edukat ettevõtet ei olnud.⁹⁹

1975.aastal andis Valga Mööblivabrik eksploatatsiooni ühe 36-korteriga elumaja ja ühe 2-korteriga elumaja.¹⁰⁰

1977. aastal vähenes töötraumade arv Metsa- ja Puidutööstuse Ministeeriumi ettevõtetes, kuid tervikuna jäi olukord ebarahuldavaks, kõrgeks jäid sagedus- ja raskuskoefitsiendid. Viimastel

---

⁹⁵ Valga Mööblivabriku aastaaruanne 1972.aasta VAMA, f.741, n.1, s. 181

⁹⁶ Tootmisnõupidamiste protokolliraamat 11.12.1968-23.01.1974 VAMA, f.741, n.1, s. 86a, l. 38

⁹⁷ Töö teadusliku organiseerimise plaan nr 1 „Abinõude plaan haigestumise vältimiseks Valga Mööblivabrikus“ ja selle juurutamise akt 20.12.1974 VAMA, f.741, n.1, s. 228, l. 5

⁹⁸ Tootmisnõupidamiste protokolliraamat 11.12.1968-23.01.1974 VAMA, f.741, n.1, s. 86a, l. 52-53

⁹⁹ 1974.aasta aastaaruanne VAMA, f.741, n.1, s. 232, l. 3, 7

¹⁰⁰ 1975.a aastaaruanne VAMA, f.741, n.1, s. 256, l. 89

aastatel paigaldati ettevõttesse palju uusi seadmeid, automaat- ja poolautomaatliine, kuid ohutute tehnoloogiate väljatöötamine ja tööliste väljaõpetamine hilines. Samad probleemid olid paljudel puidutöötlemisettevõtetel, õppused jäid tihti formaalseks ja töölised ei omandanud ohutuid töövõtteid ega mõistnud seadmete ohtlikkust. Traumatismi näitajad Valga Mööblivabrikus jäid siiski madalamaks kui ministeeriumi teistes ettevõtetes, mis tõi kaasa tänu avaldamise ja preemia ministri fondist Valga Mööblivabriku peainsenerile töökaitse alal. Probleeme siiski jätkus, töötingimuste parandamine jäi maha toodangu mahu kasvust, mille tagajärjel tootmisruumide õhu reostatus toksiliste gaaside ja tolmu kasvas. Sarnaselt kõigile puidutöötlemisettevõtetele oli kõrge müra tase.¹⁰¹

Negatiivse poole peale jääb ka haiguspäevade arvu suurenemine, mis oli osaliselt põhjustatud tootmisruumide mittevastavusest tootmise mahule ja selle iseloomule, seda eriti viimistlusjaoskonnas, kus ruumi väikest kubatuuri arvestades ei olnud võimalik tagada normikohast mikrokliimat. Sellega seoses planeeriti 1980.aastal alustada Valga tsehi rekonstrueerimisega. Alustatud oli aga juba ühiselamu ehitamist.¹⁰² Juunis oli eksploatatsiooni antud Puka tsehi olmehoone, milles oli 184 olmekohta ja 24 sööklakohta.¹⁰³

Igapäevase tootmistöö ja nii kõrgemalseisvate organite kui ka kohalike võimukandjate poolt antavate lisäülesannete kõrvalt pidid ettevõtted leidma aega ka oma territooriumi välisilme heakorrastamise jaoks. Rea ettevõtete kollektiivid täitsidki edukalt võetud sotsialistliku kohustuse – luua meeldiv töömiljö. Kiita sai ka alati heakorrastatud Valga Mööblivabriku Puka tsehi eesotsas selle juhatajaga.¹⁰⁴

1981.aastal juhiti ministeeriumi poolt tähelepanu ettevõtte halvale komplekteeritusele plaanilise tööjõuga, lubamatuks peeti aruandeaastal tööstuslik-tootva personali vähenemist ajal, mil ettevõtte ennast rekonstrueerib.¹⁰⁵ Ka oli tootmispind ühe töötaja kohta Valga Mööblivabrikus kõige suurem. Arutamist leidis küsimus, kuidas muuta uutele töötajatele meeldivaks vastuvõtt oma ettevõttesse.¹⁰⁶

1983.aastal viidi vabariiklikud kutsemeisterlikkuse võistlused mööblitööstuses läbi Valga Mööblivabrikus. Vabrikul tuli võistlused ette valmistada, samuti materjalid töövõistluse

---

¹⁰¹ Kõrgemalseisvate organite käskkirjad ja otsused 04.04.1978-30.06.1978 VAMA, f.741, n.1, s. 328, l. 3-4

¹⁰² 1978.a raamatupidamise aruanne VAMA, f.741, n.1, s. 343, l. 1-12

¹⁰³ Puka tsehi olmehoone eksploatatsiooni andmise akt 28.06.1978 VAMA, f.741, n.1, s. 355

¹⁰⁴ Kõrgemalseisvate organite käskkirjad ja otsused 05.05.1980-09.12.1980 VAMA, f.741, n.1, s. 393, l. 1-2, 40

¹⁰⁵ 1981.aasta raamatupidamise aruanne VAMA, f.741, n.1, s. 446, l. 83-85, 91

¹⁰⁶ Alaliste tootmisnõupidamiste protokollid 23.11.1981-14.06.1982 VAMA, f.741, n.1, s. 451

eesrindlaste autasustamiseks ja materjalid ajakirjanduses, televisioonis ja raadios avaldamiseks. Organiseerimisega saadi suurepäraselt hakkama.¹⁰⁷

1986.aastal anti vabrikus eksploatatsiooni olmekorpus, täitmata jäi kapitaalmahutuste ja ehitus-montaažitööde plaan elamuehituses ning seda põhiliselt Puka tsehhi töötajate 117 kohaga ühiselamu objektile.¹⁰⁸

1990.aastal anti kollektiivlepinguga normeerimata tööajaga töötajaile ja tervistkahjustavail töödel töötajaile lisapuhkust.¹⁰⁹ Töötajate lahkumist ettevõttest see aga enam pidurdada ei suutnud.

---

¹⁰⁷ Kõrgemalseisvate organite käskkirjad ja otsused 10.01.1983-19.12.1983 VAMA, f.741, n.1, s. 491, l. 96, 101-102, 123, 152

¹⁰⁸ 1986.aasta aastaaruanne VAMA, f.741, n.1, s. 569, l. 3

¹⁰⁹ 1990.aasta aruanne VAMA, f.741, n.1, s. 615, l. 39-42

2.TÖÖ TEADUSLIK ORGANISEERIMINE

2.1 Töö teadusliku organiseerimise ja töötasude osakond

Eesti majandus tervikuna allus Moskvale, täpsemalt öeldes keskvõimu poolt kinnitatud plaanile. Hoolimata sellest, et rahvamajandusnõukogud Balti riikides osutusid oma tegevuses edukaks, kaotati nad 1965.aastal nn Kossõgini reformiga ära. Kaotsi läks liiduvabariikide niigi piiratud majanduslik iseseisvus. Eesti tööstust ei käsitletud enam ühe tervikuna, vaid hulga ettevõtetenä, mis kuulusid NSVL erinevate majandusharude juurde. Kogu arendustegevus toimus vastava majandusharu vajadusi ja huve silmas pidades. Kohaliku majanduse ohjamiseks kasutati mitmesuguseid meetodeid, eelkõige toimus see plaanimajanduse ja tsentraliseeritud varustamise kaudu. Tooraine veeti sisse, toodang aga omakorda Eesti NSV-st välja.¹¹⁰

Eesti Nõukogude Entsüklopeedia defineeris töö teaduslikku organiseerimist kui sotsialistliku majanduse töökorraldust, mis rajanes süstemaatilisel tootmisse rakendatavil teaduse saavutustel ja eesrindlikel kogemustel. See pidi võimaldama parimal viisil tootmisprotsessis ühendada tehnilisi seadmeid ja inimesi, tagama materiaalsete vahendite ja tööjõu tõhusaima kasutamise, tööviljakuse suurenemise ja inimese tervise säilimise ning aitama järk-järgult muuta tööd inimese esmaseks eluvajaduseks.¹¹¹

Selleks, et teha tootmine maksimaalselt efektiivseks, tuli tollaste ideaalide alusel planeerida ressursse, tootmist, tarbimist ning organiseerida seda kõike teaduslikel alustel. Vabriku stabiliseerumisaastatel hakatigi järjest enam tähelepanu pöörama töö teaduslikule organiseerimisele.

Kõrge efektiivsuse saavutamiseks etendavad tähtsat osa kõik tööalase tegevuse liigid: vaimne ja füüsiline töö, tootmis- ja juhtimistöö. Nende paratamatute seoste ja seaduspärasuste õige kindlaksmääramine on aluseks töö teaduslikule organiseerimisele.¹¹² Saavutamaks kõrgemat tööviljakust tuli kasutada teaduse ja praktika parimaid saavutusi. Töö teaduslik organiseerimine Valga Mööblivabrikus püüdis sellesse protsessi anda oma panust.

---

¹¹⁰ Vahtre, S., 2005. *Eesti ajalugu VI*. Tartu: Ilmamaa, lk 301

¹¹¹ ENE 8, Eesti Nõukogude Entsüklopeedia, 1976, lk 174

¹¹² *Töö ja juhtimise teaduslik organiseerimine*. 1968. Toim Laineste, M. Tallinn: Eesti Raamat, lk

Eesmärkideks võeti eesrindliku tehnoloogia juurutamine, tööjõu kulu vähendamine, käsitsitöö mehhaniseerimine, tööoperatsioonide automatiseerimine, toodangu kvaliteedi parandamine. Tähelepanu pöörati sanitaar- ja ohutustehniliste tingimuste parandamisele. Samuti tuli tagada materjalide, kütuse ja elektrienergia säästlik kasutamine.

Valga Mööblivabrikus oli olemas töö teadusliku organiseerimise ja töötasude osakond. Osakond oli vabriku juhatuse iseseisev struktuurne osa, mille põhiülesandeks oli töö ja tootmise organiseerimine ning juhtimise täiustamine teaduslikel alustel, töötasude ning materiaalse stimuleerimise vormide ja süsteemide täiustamine teaduse, tehnika ja eesrindlike kogemuste alusel, tööviljakuse tõstmine ja tootmise efektiivsuse suurendamine. Osakond allus vahetult direktorile. Aluseks võttes seadusi, partei ja valitsuse otsuseid, NSVL Riikliku Töö- ja Töötasu Komitee määrusi, kõrgemalseisvate organite käskkirju, juhendeid ja ettevõtte käskkirju ning korraldusi, pidi osakond koordineerima ettevõtte struktuursete alljaotuste tegevust, rakendama ellu töö teadusliku organiseerimise plaane, hoolitsema töötlusnormide õigeaegse muutmise eest ja analüüsima nende täitmist. Kontrollida tuli tariifi- ja koosseisudistsipliinist kinnipidamist ning tööseaduse rakendamise õigsust. Osakonnas töötati välja plaani projektid ja võeti osa tehnika-, tootmis- ja finantsplaani koostamisest tööjõu näitajate ja töö teadusliku organiseerimise osas. Samuti võeti osa ettevõtte laiendamise ja rekonstrueerimise alaste projektide läbivaatamisest ning töö organiseerimise ja tasustamise parandamise abinõude projekteerimisest. Uuriti ja rakendati koos ettevõtte teiste osakondadega paremaid kodumaiseid ja välismaiseid eesrindlikke kogemusi töö- ja töötasude ja juhtimise organiseerimise alal. Osakond andis oma panuse sotsialistliku võistluse parandamise abinõude väljatöötamisse ja juhendamisse, kõrgemalseisva organi poolt kinnitatud plaanide ja ürituste väljatöötamisse ja juurutamisse, vabriku kollektiivlepingu projekti väljatöötamisse ja lepingu täitmise kontrollimisse. Oma tegevuse kohta esitati nii perioodilisi kui ühekordseid aruandeid. Töökäskude õigsuse kohta tsehhide, töö teadusliku organiseerimise plaanide ja ürituste tähtaegadest kinnipidamisel ja preemiamäärustike õige rakendamise üle teostati süstemaatilist kontrolli. Töö teadusliku organiseerimise ja töötasude osakonnal oli õigus koguda ettevõttes vajalikke materjale, teha vaatlusi, eksperimente, kasutada laboratooriumi ja muid vajalikke vahendeid. Samuti võidi osakonna ettepanekul kokku kutsuda töötajate nõupidamisi ja koosolekuid erinevate küsimuste läbiarutamiseks. Osakonna käsutuses oli olemasolev aruandlus ja statistilised aruanded, mida kasutati uurimistöode teostamisel. Puuduste avastamisel oli osakonnal õigus vabriku direktori teadmisel anda teistele osakondadele korraldusi nende kõrvaldamiseks. Samuti võidi nõuda ettevõtte töötajatelt väljatöötatud töönormide, premiaalsüsteemide, töö teadusliku organiseerimise projektides

ettenähtud abinõude tähtajalist juurutamist. Otsene side oli sisse seatud teiste ettevõtete samalaadsete osakondadega ja laboratooriumidega aga ka teaduslike ja projekteerimisorganisatsioonidega.¹¹³

2.2 Töö teadusliku organiseerimise plaanid

Olenemata loetletud ülesannete ja kohustuste suurejoonelisest toonist ja üldsõnalisusest tegeleti hoopis praktilistele probleemidele lahenduste otsimisega ja tehti seda real juhtudel ka suure eduga. Tööaasta alguses moodustati vabrikus loominguiline brigaad töö teadusliku organiseerimise plaani väljatöötamiseks ja määrati tähtaeg, mille jooksul seda tuleb teha. Plaanis näidati ära ülesanne, mis tuli lahendada ning pandi paika plaani majandusliku efektiivsuse näitajad, mida loodeti saavutada, samuti kulud plaani juurutamiseks. Plaanis majandusliku efektiivsuse näitajateks võisid olla tööviljakuse tõus, tinglikult vabanenud tööliste arv, orienteeruv majanduslik aastaefekt. Töö teadusliku organiseerimise plaani juurutamiseks moodustati komisjon, millele samuti oli määratud tähtaeg. Tähtaja lõppemisel vaatas komisjon läbi esitatud aruande ja võttis vastu otsuse, samuti koostati juurutamise kohta akt. Töö teadusliku organiseerimise plaanid võisid olla võetud ministeeriumi premeeritavate ürituste nimekirja. Koostatud aktid esitati ENSV Metsa- ja Puidutööstuse Ministeeriumile kinnitamiseks. Eespool esitatud jutu paremaks mõistmiseks toon näite 1973. aasta töö teadusliku organiseerimise kahe plaani/ürituste kohta.

1973. aastal pärast töövõimetuse olukorra analüüsimist leiti, et töötingimused Valga Mööblivabrikus ei ole piisavalt head. Suur külmetushaiguste protsent võimaldas järeldada, et tuleb kontrollida ja remontida küttesüsteeme, soojaõhu sisseandesüsteeme, õhukardinate töökindlust, tõmbetuule vältimist, tööliste eririietuse olukorda. Erinevate näitajate põhjal tehti kindlaks, et eriti halb olukord valitses Valga tsehhis ning riskigruppi kuulusid vanemaealised ja naistöötajad. I masinatöötlemise jaoskonnas ei olnud korras õhukardinad ja soojaõhu sisseandesüsteemid. Tööruumides valitses tõmbetuul ja tolmu- ja saepulgisaldus õhus reas lõikudes ei vastanud normidele. Seoses uue toodangu juurutamisega 1973. aastal ei rahuldanud enam vajadusi ventilatsioonisüsteem Valga tsehhi viimistlusjaoskonnas ja liimimisjaoskonnas. Valgustugevus ei vastanud kõigil töökohtadel normidele. Esines lubatust suurem müra. Puka tsehhis oli samuti vajalik täiendada ventilatsioonisüsteemi ning vähendada käsitsi töömahukaid

---

¹¹³ Töö teadusliku organiseerimise plaan nr 2 „Töö tasustamise ja materiaalse stimuleerimise progressiivse süsteemi rakendamine Valga tsehhis“ ja selle juurutamise akt 20.12..1974 VAMA, f.741, n.1, s. 229, l. 41-43

operatsioone. Töö teadusliku organiseerimise raames koostati "Abinõude plaan haigestumise vältimiseks Valga Mööblivabrikus". Plaanis toodud ürituste juurutamise tulemusena loodeti vähendada vabrikus haiguspäevade arvu 30% võrra. Abinõud mida rakendati plaani juurutamise käigus olid üldist laadi, sanitaar-hügieenilised abinõud ja tehnilised abinõud. Plaaniga pandi paika teostajad, täitmise tähtajad ja kulutused. Juurutamise lõplikuks tähtajaks määrati 1974.aasta IV kvartal. Plaan nägi ette küttesüsteemi, õhukardinate ja sooja õhu sisseandesüsteemi remonti ja kohaldamist nõuetele. Tööle tuli rakendada tööstuslikud tolmuimejad koristamiseks ja rida teisi abinõusid õhu saastumise vältimiseks ning tolmusisalduse vähendamiseks tööruumides. Tööriiete puhastamiseks aga tuli sisustada eraldi ruum koos ventilatsiooni ja puhastuskabiiniga. Töötajate joogiveega varustamiseks tuli muretseda 2 gaseeritud vee automaati. Ette oli nähtud arstiabipunkti laiendamine, varustuse täiendamine ja hambaravi üleviimine uutesse ruumidesse. Tööle planeeriti võtta 0,5 kohaga arst-terapeut. Profülaktiliste ja fluorograafiliste läbivaatuste paremaks organiseerimiseks tuli sõlmida leping Valga Polikliinikuga. Mürgiste ainetega ja nitromaterjalidega töötajatega planeeriti läbi viia täiendavad õppused. Ühinguga „Teadus“ lepiti kokku loengute läbiviimises tervishoiualastel teemadel. Senisest paremini otsustati organiseerida töötajate vaba aja veetmist, viia läbi spordiüritusi ja rahuldada soove tuusikute osas. Plaan juurutati tähtaegselt, lisaks otsustas komisjon 1975.aastal võtta täiendavad üritused ja jätkata plaani juurutamist.¹¹⁴

Otsest majanduslikku efekti 1974.aastal andis töö teadusliku organiseerimise plaan nr 2 „Töötasustamise ja materiaalse stimuleerimise progressiivse süsteemi rakendamine Valga tsehhis“, mis samuti juurutati akt IV kvartaliks. Plaan põhivõttes oli otsese tükipalga rakendamine põhitöödel Valga tsehhis. Plaan juurutamise käigus töötati välja ja viidi sisse uus esmasdokumentatsioon (töölehed) ja kuu arvestusdokumentatsioon (töölehtede koond). Rakendati tööle senisest tihedam kvaliteedialane ja koguseline kontroll üksikute operatsioonide lõikes. Selleks kontrolliti TKO töötaja poolt igat töölist vähemalt 2 korda vahetuse jooksul, pisteliselt kvaliteeti ja koguseid meistrite poolt ja iga töölise poolt eelmist operatsiooni teostanud töölise tööd. Seoses otsesele tükipalgale üleminekuga töötati välja kõigis meistrilõikudes uued preemiamäärustikud. Kontrolliti töönormide õigsust, võrreldi üleliiduliste normidega. Plaan juurutamise tulemusena tõusis töölise huvitatus töö kvaliteedi, täpsuse, materjalide kasutamise ja töökoha parema organiseerimise osas. Töölised olid sunnitud kontrollima eelmise operatsiooni kvaliteeti ja täpsust, pöörama rohkem tähelepanu seadmete ja instrumentide korrasolekule. Meistritel jäi rohkem aega töö juhtimiseks ja organiseerimiseks. Tsehhides tekkis rohkem

---

¹¹⁴ Töö teadusliku organiseerimise plaan nr 1 "Abinõude plaan haigestumise vältimiseks Valga Mööblivabrikus" ja selle juurutamise akt 20.12.1974 VAMA, f.741, n.1, s. 228, l. 1-8

võimalusi reserveid välja selgitamiseks, tööliste kvalifikatsiooni tõstmiseks, töödistsipliini tugevdamiseks ja tootmiskultuuri parandamiseks. Vähenes tööluuside arv, paranes tööaja kasutamine, paranes rütmilisus, vähenes töömahukus, tõusis tööviljakus, vabanes tinglikult 14 inimest, majanduslik ökonoomiline efekt aastas moodustas 79996 rubla. Uue süsteemi eeliseks oli, et tööline sai otseselt kätte teatud ajaühiku (tööpäeva) vältel tehtud töö eest tasu, oli teada, palju ta teenis iga päev, palju tal arvestati maha ebatäpse ja mittekvaliteetse töö eest. Selgemaks muutus ka premeerimise määrustik.¹¹⁵

2.3 Alalised tootmisnõupidamised ja tehnikanõukogu kui töö teaduslikku organiseerimist toetavad struktuurid

Tagamaks mööblivabriku paremat funktsioneerimist, kutsuti kokku alalised tootmisnõupidamised, mille koosolekut hakkasid toimuma keskmiselt kolm korda aastas aga vajadusel ka sagedamini. Alalis-tootmisnõupidamine valis igal aastal presiidiumi, mille koosseisu kuulusid lisaks administratsiooni esindajatele ka esindajad igast osakonnast. Aasta esimesel nõupidamisel presiidium võttis vastu ja kinnitas tööplaani järgneva aastaks. Alalis-tootmisnõupidamise päevakorras olid hetke kõige olulisemad teemad, aasta viimane nõupidamine oli tavaliselt talveks ettevalmistamise käigust vabrikus. Nõupidamisel esines keegi spetsialistidest ettekandega, sellele järgnesid sõnavõtted ja lõpuks võeti alalis-tootmisnõupidamise poolt vastu otsus, mis sisaldas abinõude plaani mingite probleemide lahendamiseks või nende ennetamiseks. Vajadusel määrati ka tähtajad ja vastutajad.

Vabrikul oli oma tehnikanõukogu, mis kogunes 3-4 korda kuus. Tehnikanõukogus arutati läbi uue tehnika plaanid, töö teadusliku organiseerimise plaanid ja ratsionaliseerimisetpanekud. Tehnikanõukogus tegeleti ka ratsionaalse töö ja puhkerežiimi väljatöötamisega, tehti tellimisi Konstrueerimisbüroole, mõeldi välja konkursse mõne tööloigu paremaks korraldamiseks ja arutati läbi mitmete preemiate maksmine. Tehnikanõukogu koosolekul esitati ettepanekud, nendest valiti välja hetkel kõige olulisemad üritused ja esitati need edasiseks läbivaatamiseks ministeeriumile uue tehnika plaani koostamiseks. Koostati ka vabriku enda uue tehnika ürituste plaan, mis jäi kohapeale.

---

¹¹⁵ Töö teadusliku organiseerimise plaan nr 2 „Töö tasustamise ja materiaalse stimuleerimise progressiivse süsteemi rakendamine Valga tsehhis“ ja selle juurutamise akt 20.12..1974 VAMA, f.741, n.1, s. 229, l. 1-4, 22

2.4 Leiutus- ja ratsionaliseerimistegevus vabrikus ja selle panus töö teaduslikku organiseerimisse

Ministeeriumi poolt tulid suunised töö organiseerimise ja majanduse juhtimise parandamise kohta. Valga Mööblivabriku administratsioon, Üleliidulise Leiutajate ja Ratsionaliseerijate Ühingu (ÜLRÜ) algorganisatsioon ja tehnikanõukogu pidid aga omalt poolt töötajaid üles kutsuma aktiivselt osa võtma ratsionaliseerimistegevusest, igati abistama neid selles ja materiaalselt ja moraalselt stimuleerima massilist leiutustegevust ja ratsionaliseerimisliikumist. Leiutajatelt ja ratsionaliseerijatelt oodati ettepanekuid, kuidas lihtsustada masina, tööpingi või detaili konstruktsiooni, mille arvel võiks vähendada materjalide kulunorme või missuguse muu odavama materjaliga võiks asendada seni kasutatavaid. Et mööbli tootmine oli teataval määral pidurdatud masinapargi mitteküllaldase tootlikkuse tõttu, oodati ratsionaliseerijatelt ideid olemasolevate puidutöötlemisseadmete töötlemiskiiruste tõstmiseks. Käsitsitööd oli vabrikus veel palju, seepärast oli oluline välja selgitada, milliseid käsitsi töö operatsioone võiks mehhaniseerida ja kuidas. Sageli oli mööblidetallide masintöötlemise kvaliteet madal, töötlemispuhtus mitteküllaldane, mis omakorda muutis keeruliseks ja suurt ajakulu nõudvaks toodete kokkumonteerimise protsessi. Eesmärk oli võtta kasutusele võimalikult ökonoomsed tehnoloogilised protsessid. Tähtis küsimus oli, milliseid laiatarbekaupu saab teha tööstuslikest jäätmetest.

Ettepanek tunnistati ratsionaliseerimisetepanekuks, kui ta sisaldas ettenähtud ülesannete tehnilise lahenduse, mis oli põhjendatud, mitte ainult ei püstitanud ülesannet. Ettepanek ei tohtinud korrata seda, mida varem oli kasutatud ettevõttes või mida oli soovitatud kõrgemalseisva organisatsiooni poolt. Seega pidi ettepanek olema selle esitanud autori või autorite kollektiivi iseseisva töö tulemus, mitte teiste ettevõtete töökogemustest või kirjandusest ülevõetud lahendus. Ratsionaliseerimisetepaneku kasutamine tootmises pidi andma majanduslikku või muud positiivset efekti, näiteks kuidas luua täiesti ohutud töötingimused kõigil töökohtadel.

Vabrik määras omalt poolt konsultandid, kes pidid abistama vabriku töötajaid ratsionaliseerimistegevuses. Konsultantideks võisid olla lisaks ÜLRÜ vabriku algorganisatsiooni esimehele veel peainsener, peamehhaanik, peaenergeetik, tehnoloogia osakonna juhataja tootmisosakonna juhataja, kapitaalehitusosakonna juhataja, ohutustehnika insener, ratsionaliseerimise ala insener, vanem ökonomist-finantsist. ÜLRÜ vabriku algorganisatsioonil oli koostatud aastaks oma tööplaan. Nende ülesandeks oli organiseerida aastaringiselt ratsionaliseerimise alaseid konkursse ja ülevaatusi, pidada loenguid (n teemadel „Leiutiste

kasulikkus ja vormistamine“, „Ratsionaliseerimisettepanekute vormistamise ja tasu maksmise kord“ jmt), organiseerida vabriku algorganisatsiooni liikmete osavõtt vabariigis ja ka mujal Nõukogude Liidus korraldatavatest konverentsidest, kindlustada ratsionaliseerijatele kohad sõsarettevõtetesse korraldatavatele ekskursioonidele, taotleda ÜLRÜ Vabariiklikult Komiteelt vahendeid ratsionaliseerijate loomingulisteks komanderinguteks eesrindlikesse mööblivabrikutesse ja –kombinaatidesse. Samuti suunati vabriku algorganisatsiooni poolt parimad ratsionaliseerijad Valga rajooni ratsionaliseerijate päevale, hangiti aastaringelt tehnilist kirjandust, töötati välja ja kirjastati vabriku ratsionaliseerimise temaatika järgnevak aastaks. Koos tehnikanõukoguga organiseeriti konkursse tootmisjäätmest valmistatavate laiatarbe toodete näidiste saamiseks.

Traditsioonilisi ja alalisi ratsionaliseerimis- ja leiutustegevuse konkurss-ülevaatusi viidi läbi tsehhidevahelise ja üksikosavõtjate vahel. Ülevaatusel võtsid automaatselt osa kõik vabriku töötajad, kes esitasid ratsionaliseerimisettepanekuid ka aitasid kaasa nende valmistamisele, katsetamisele ja juurutamisele. Konkursi kokkuvõtteid tehti igal aastal kahes osas – Töölispuha 1.mai auks 20.aprillil ja Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni aastapäeva auks 1.novembril. Konkursse võidi teha ka mingi erilise sündmuse puhul. Konkurss-ülevaatusel võitjad selgitati punktisüsteemis teostatud arvestuse järgi tehnikanõukogu poolt. Tsehhile omistatud preemia kuulus kasutamisele või jagamisele tsehhi ratsionaliseerijate ja ratsionaliseerimistöle aktiivselt kaasa aidanud tsehhi töötajate vahel.

Ratsionaliseerimisprotsess iseenesest oli küllaltki bürookraatlik. Kõigepealt tuli esitada Valga Mööblivabriku juhatajale avaldus ratsionaliseerimisettepaneku kohta, avalduse blanketil olid ratsionaliseerija (te) kohta kirjas lisaks nimele veel töö koht (millises tsehhis ta töötas), amet (kellena ta töötas), andmed hariduse, parteilisuse ja vanuse kohta. Enne ettepaneku sisu kirjutamisele asumist tuli ettepanekule anda nimetus (pealkiri). Võimalikult täpselt tuli edasi anda ettepaneku sisu. Esimeses osas tuli näidata, mis puudused esinevad selles tootmisloigus, mida ratsionaliseerija ratsionaliseerib ja mis tingib ettepaneku esitamise. Samuti püüdis ratsionaliseerija näidata, missugused eelised tema esitatava ettepaneku rakendamisel on. Teises osas tuli kirjeldada ettepanekut ennast. Kirjeldus pidi olema ülesande tehniliselt põhjendatud lahendus ning juurde lisatud skemaatilised joonised. Kirjelduse lõpul tuli välja tuua andmed ettepaneku kasulikkuse kohta. Järgmiseks liikus avaldus otsustamiseks tsehhi juhataja kätte, kes otsustas, kas antud ettepanek on tsehhile vajalik ja kas seda tasub juurutada. Seejärel oli vajalik saada ettevõtte vastava jaoskonna toetus (n plaani ja tootmisosakonnalt kui tegu oli tootmist puudutava ettepanekuga). Pärast vajalike koostööstuste saamist koostati ettepaneku juurutamise

akt, vastutus edasise kasutamise eest pandi tsehhijuhatajale ja määrati kindlaks ka eksploatatsiooni eest vastutav isik. Akti allkirjastasid tsehhi juhataja ja LRB (leiutus- ja ratsionaliseerimisbüroo) eksploatatsiooni eest vastutav isik. Lõpliku otsuse ettepaneku kohta võttis vastu ettevõtte juht, kes oma allkirjaga kinnitas, et küsimus on õigesti lahendatud ja lubas juurutada. Vajadusel järgnes tehnilise dokumentatsiooni muutmine, osadel juhtudel ka ettepanekust saadava aastasäästu arvestus. Nüüd alles arvestati välja autoritasu, mis seejärel saadeti kontrollimiseks ja kinnitamiseks osakonna juhatajale. Mitme autoriga ettepaneku korral oli lisaks vajalik saavutada kokkulepe tasu jaotamise kohta autorite vahel. Mõningatel juhtudel oli ratsionaliseerimistegevuseks vajalik katseeksemplari valmistamine. Selleks sõlmiti leping tööandja, keda esindas mööblivabriku direktor ja töövõtja (te), kelleks tavaliselt olid lukksepääd, vahel.¹¹⁶

2.5 Kõrgemalseisvate organite roll töö teaduslikul organiseerimisel

Suured muudatused Valga Mööblivabriku toodangu iseloomus 70-ndatel aastatel – üleminek telerikastide tootmisele – tähendas seda, et varem luksuskaubaks olnud telerist oli saanud tarbekaup. Teler hakkas jõudma peaaegu igasse nõukogude inimese kodusse. Telerikastide tootmisse juurutamisega mööblivabrikus, peeti silmas eelkõige Venemaa vajadusi ja turgu. Kui vene turg 90-ndatel ära kadus, tuli vabrikul kiiresti ümber orienteeruda tavamööbli tootmisele. Kasutusel olnud majanduspoliitika ei arvestanud kohalike tooraine- ega tööjõuressurssidega, samuti mitte väljakujunenud tootmistavade ega vajadustega. Plaanimajandus toimus kõigil tasanditel. Eesti tööstus tervikuna oli tasakaalustamata ja seesmiselt nõrgalt seotud. Tööstustööliste arv küll kasvas, ent eestlaste osa selles vähenes.

Korduvalt tehti katseid viia tootmine intensiivarengu teele, ridamisi korraldati majanduseksperimente ja kampaaniaid. Kõrgemalt poolt koostati kõikvõimalikke plaane, tähtsamad neist olid viisaastaku perspektiivplaanid, mis aastate lõikes nägid ette eelkõige kogutoodangu kasvu, saavutades seda ühelt poolt tööstuslik-tootva personali arvu suurenemise läbi, veelgi enam aga tööviljakuse kasvu silmas pidades. Tööviljakus omakorda pidi tõusma suures osas läbi tehnilise rekonstrueerimise ja moderniseerimise. 1967. aastal toimus üleminek uuele planeerimise ja majandusliku stimuleerimise süsteemile, mille käigus kehtestati mööblile ka hulgihinnad¹¹⁷ Suurendamiseks laiatarbekaupade väljalaset, sealhulgas tootmisjääkidest,

¹¹⁶ Tootmisse rakendatud ratsionaliseerimisetpanekud koos lisadega VAMA, f.741, n.1, s.12, l. 4-6, 9

¹¹⁷ Eesti NSV Metsa-, Tselluloosi-, Paberi- ja Puidutööstuse Ministreeriumi ministri käskkirjad 18.01.1967-18.12.1967 VAMA, f.741, n.1, s. 62, l. 122

planeeris ministeerium Valga Mööblivabriku rekonstrueerimist aastatel 1967-1968.¹¹⁸ Tähtsaks ettevõtte töö iseloomustajaks peeti tootmise rütmilisust. Selle all mõisteti toodangu ühtlast väljalaset vastavalt dekaadi plaanile. Tulenes aga tootmisprotsessi rütmilisus kõigi tootmislülide heast koostööst ja ratsionaalsest tootmise operatiivse planeerimise süsteemist ettevõttes. Palga maksmisel lähtuti võrdsustavast poliitikast, mis ei väärtustanud haridust ega erialast ettevalmistust. Kehtestatud reeglid hakkasid mõnel juhul pärssima edasist arengut, selle tõdemuseni jõuti ka kõrgemalseisvates organisatsioonides. Järgnes otsus kollektiivse tükipalga jaotamise kohta brigaadi liikmete vahel. Üldkehtiva korra kohaselt võeti seni kollektiivse tükipalga jaotamisel brigaadi liikmete vahel arvesse kaht tegurit: töötaja kvalifikatsioonijärku ja arvestusperioodil töötatud tundide arvu. Sellise jaotamise korra puhul nendel brigaadi liikmetel, kelle oskused ja võimed oleks lubanud töötada suurema efektiivsusega, võis puududa selleks küllaldane materiaalne huvi, sest efektiivsema töötamise arvel saadav täiendav palk oleks kuulunud jagamisele kõikide brigaadi liikmete vahel. Paindlikum kord võimaldanuks võtta arvesse iga liikme tööviljakust. Selleks esitas ministeerium käskkirja lisas juhendi, kuidas arvutada ja kasutada tasustamisel tööviljakuse ehk osavõtu koefitsienti.¹¹⁹

Ministeeriumi plaaniosakonnale tuli anda aru iga ülekulukirje kohta ja vastavatest seletuskirjadest saab väga hea ülevaate, milliste probleemidega vabrik kokku puutus ja milliseid lahendusi kasutati, toon selle kohta ühe näite: *Seoses kattevineeri ebarütmilise hankimisega hankijate s o Brjanski Metsaturustuse ettevõtete poolt, tuli pidevalt suunata varustuse ala töötajaid üksteise järel eelpoolmainitud punktidesse pikemaks perioodiks komanderingusse. Eksportmööbli tootmiseks kasutatavat lehise saematerjali hankis Krasnojarski Metsakombinaat äärmiselt puudulikult ja sedagi pärast mitmekordset NSVL Metsa- ja Puidutööstuse Ministeeriumi vahelesegamist. Kõikide nende küsimuste lahendamisel tuli mitmetel kordadel kohapeal olla vabriku inimestel. Et kindlustada vabrikut pidevalt põhi- ja abimaterjalidega asub üks varustajatest kogu nädala Tallinnas ja seda aastaringselt. Samadest põhjustest tulenevalt tekkis ülekulu ka telefonikõnedes ja muudes kulutustes nagu telegrammi- ja teistes postiteenustes, trükitööde ja kantseleitarvete osas, enamuses seoses ekspordiülesannete lahendamiseга. Eraldatud limiidid olid liiga väikesed.*¹²⁰ 1975.aasta veebruaris EKP Keskkomitee Büroo oma määruses märkis positiivselt ära Metsa- ja Puidutööstuse Ministeeriumi poolt tehtud märkimisväärset organisatsioonilis-tehnilist tööd mööblitootmise suurendamisel ja mööbli sortimendi uuendamisel ning kvaliteedi parandamisel. Tõi välja aga ka puudused, millest

---

¹¹⁸ Ibidem, l. 129

¹¹⁹ ENSV Metsa- ja Puidutööstuse Ministeeriumi käskkirjad 06.02.1970-31.12.1970 VAMA, f.741, n.1, s. 122

¹²⁰ 1971.aasta bilanss juurdekuuluvate materjalidega VAMA, f.741, n.1, s. 160, l. 47-48

esikohal oli, et ei arvestata elanikkonna nõudmistega. Ministeeriumile heideti ette, et ei suunata küllaldaselt konstruktorite-kujundajate ja ettevõtete kollektiivide tööd uute konstruktsioonilt ja viimistluselt huvitavate mööblitoodete väljatöötamisel ja juurutamisel. Samuti oli väike riikliku kvaliteedimärgiga toodangu osakaal. Mitteküllaldaseks hinnati mööbli tootmise koordineerimine erinevate ministeeriumide ja ametkondade vahel. Tõsiseid puudusi esines mööbli kaubastamise organiseerimisel vabariigis. Järgnesid juhtnõõrid ja käsk 1975.aasta jooksul välja töötada mööblit tootvate ettevõtete arendamise kompleksplaanid aastateks 1976-1980. Konkreetselt Valga Mööblivabrikule nägi välja töötatud plaan ette mööblitööstuse rekonstrueerimise lõpetamist ja Puka tsehhi rekonstrueerimise lõpetamist. Välja töötati ka plaanid parandamiseks mööblit tootvate ettevõtete tehnilist ümberseadistamist, tehnoloogiliste protsesside uuendamist ja tootmise operatiivset juhtimist. Üha olulisemaks muutusid kvaliteediküsimused.¹²¹

Toormaterjali ressursside säästliku, sihipärase ja ökonoomse kasutamise tagamiseks tuli ministeeriumi poolt mitmesuguseid korraldusi. Kõik kõrgemalt poolt tulnud käsud tuli täita, samas ei küsitud, kas selleks olid olemas ka vastavad tingimused või vahendid. Tihti eeldas säästlik tootmine mitme ettevõtte koostööd või siis ministeeriumi poolt vastavate seadmete või tehnoloogia hankimist. Eesmärgiks oli saematerjali võimalikult parem ära kasutamine ja algas see juba lauatehastes ümarmaterjali sorteerimisest läbimõõdu järgi. Oluline oli laiendada ka jääkidest toodangu valmistamise jaoskondi ning tõsta nendes jäätmete töötlemise taset. Kõike mida sai tuli ära kasutada põhitootmises.¹²²

Loodetud pööret aga ei toimunud. 1970.aastate lõpus ilmnisid selgelt sotsiaalse ja majandusliku kriisi nähud, mis 1980.aastatel süvenesid ja haarasid kogu ühiskonnaelu. Suurtele kapitalimahutustele vaatamata jäi koguprodukt ühe elaniku kohta kuni seitse korda väiksemaks kui arenenud tööstusriikides. Väliskaubanduse maht oli suhteliselt väike. Kõik valitsuse katsed viia majandus intensiivse arengu teele ebaõnnestusid, majanduskasv aeglustus, süvenes tehniline mahajäämus lääneriikidest ning suurenes tarbe- ja toidukaupade defitsiit. Elatustase ja elukvaliteet langesid, must turg õitses.¹²³ Nõukogude propagandakanalid aga kuulutasid, et peamise panuse tööviljakuse kasvust on andnud majanduse tehniline rekonstrueerimine ja moderniseerimine. Tegelikult valitses tehnika ja tehnoloogia osas arenenud maailmaga võrreldes suur mahajäämus. Viisaastakuplaan nägi ette mööbli tootmise suurendamist aastatel 1983-1985. Ministeeriumi poolt kirjutati vabrikule ette muudatused tootmistegevuses ja samuti kontrollarvud

¹²¹ Kõrgemalseisvate organite otsused ja käskkirjad 03.01.1975-19.06.1975 VAMA, f.741, n.1, s. 242, l. 30-33

¹²² Kõrgemate riigivõimuorganite määrused, korraldused ja ministri käskkirjad ettevõtte tegevuse küsimuses 14.01.192-29.04.1982 VAMA, f.741, n.1, s. 463, l. 34-37

¹²³ Adamson, A., Karjahärm, T. 2004. *Eesti ajalugu gümnaasiumile*. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda, lk 265-266

mahtude osas. Lisaks tootmise üldisele suurendamisele oli plaanis veel mööbli sortimendi uuendamine, kõrgema kategooria mööbli tootmise laiendamine, viimistlemise parandamine kaasaegsete viimistlusmaterjalidega ja lahtivõetava mööbli – milline realiseeritakse kaubandusettevõtetele ilma eelneva lõppmontaažita – osatähtsuse suurendamine.¹²⁴ Lähtuvalt viisaastakuplaanidest pandi paika uue tehnika ja selle juurutamise plaanid. Jagunesid need vastavalt riiklikeks plaanideks, ministeeriumi plaanideks ja vabrikusisesteks plaanideks. Riiklike plaanidega määrati kindlaks kõige üldisemad tegevussuunad, ministeeriumi plaaniga anti ette normatiivid, palju midagi tuleb. Kõige konkreetsemad ja täpsemad olid juhised vabrikusiseses plaanis mis puudutasid uue toote või täiustatud tehnoloogia juurutamist tootmises.¹²⁵

Reformaator Mihhail Gorbatšovi võimuletulekuga 1985.aastal algas Nõukogude Liidus uus poliitiline periood, mille märksõnadeks olid perestroika (uutmine) ja glasnost (avalikustamine). Uue poliitika sisuks oli Nõukogude ühiskonna sisepingete vähendamine, auru väljalaskmine poliitilise ja majanduselu mõningase liberaliseerimise hinnaga. Majanduses lubati asutada mitmesuguseid kooperatiive, rendi- ja ühissettevõtteid, meelitati maale väliskapitali, püüti tõsta töötajate isiklikku materiaalsel huvitatust paremast tööst.¹²⁶

1986.aastal hakati ministeeriumi poolt looma paindlikumat süsteemi mööbli sortimendi laiendamiseks ja uuendamiseks. Erinevate ostjategruppide vajaduste paremaks rahuldamiseks ning asutustele erijooniste järgi mööbli valmistamiseks tuli direktoritel 1986.aasta jooksul luua ettevõtetes baas uute mööbliesemete näidiste, elanikkonnale väikeste partiidena valmistatava eksperimentaalmööbli ning erijooniste alusel asutusemööbli tegemiseks. Selleks moodustati vastavad töögrupid, kuhu kuulusid vajaliku kvalifikatsiooniga töölised. Siiski tuli uute mööbliesemete projekteerimise ja näidiste valmistamise plaanid ning valmistatav eksperimentaalmööbli sortiment igaks aastaks kooskõlastada tootmiskoondise „Standard“ mööblikonstrueerimisbürooga. Eksperimentaalmööbli realiseerimiseks taotleti lepingulised jahinnad. Valmistamisel saadud kogemusi aga analüüsiti konkreetsete esemete seeriatootmises juurutamise ning tehnoloogiliste protsesside täiustamise eesmärgil.¹²⁷

Teine suur ülesanne, mis ministeeriumi poolt anti, oli seotud ekspordiga. Ettevõtetel tuli rakendada maksimaalseid jõupingutusi, et iga hinna eest suurendada mööbli ekspordi XII viisaastakul. Eelkõige oli see vajalik, et kindlustada ettevõtete tehniline ümbervarustamine kaasaegsete seadmete ja progressiivse tehnoloogiaga ning saavutada tuli see ekspordist laekuva

¹²⁴ XI viisaastaku plaanid ja kirjavahetus viisaastakuplaanide koostamise kohta VAMA, f.741, n.1, s. 521, l. 12

¹²⁵ 1984.aasta aastaaruanne VAMA, f.741, n.1, s.528, l. 97

¹²⁶ Adamson, A., Karjahärm, T. 2004. *Eesti ajalugu gümnaasiumile*. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda, lk 273

¹²⁷ Kõrgemalseisvate organite käskkirjad ja otsused 16.01.1986-29.05.1986 VAMA, f.741, n.1, s.561, l. 110

valuuta arvel. Selle konkreetse ülesande täitmiseks tuli Valga Mööblivabrikul kooskõlastada firma „Ikea“ esindajatega fonoteegi mudel ja alustada selle tootmist ja hankimist 1986.aasta teisel poolaastal.¹²⁸ Ministeeriumi kolleegium oma kirjas ettevõtetele pidas vajalikuks märkida, et viimastel aastatel on täheldatud mööblitööstuses keskmiste jaehindade tõusutendentsi. Ühelt poolt peeti seda seaduspäraseks protsessiks, mis kajastab toodangu kvaliteedi ja tarbimisomaduste paranemist, teisalt aga ei oleks tohtinud keskmiste hindade tõusuga kaasneda odavate kaupade tootmise lõpetamine. Selleks, et ostjatele luua valikuvõimalus, peaks korraga olema müügil nii odavat, kallist kui keskmise hinnaga mööblit. Tarbijate nõudluse paremaks rahuldamiseks odavate esmatarbekaupadega tehti ettevõtetele korraldus töötada välja ja juurutada uued madalama hinnaga tooted.¹²⁹ Tegelikult ei suutnud Nõukogude juhtkond peagi enam sündmuste käiku kontrollida.

Valga Mööblivabriku Valga tsehhi põhitoodanguks olid telerikorpused, nende valmistamiseks olid spetsiaalsed seadmed, stantsid jne ning mis ei sobinud muu mööbli valmistamiseks. Kui 1987.aastal aga ütles Leningradi Televiisoritehas ära peaaegu poolest toodangust, pani see vabriku raskesse olukorda plaaniliste näitajate täitmisel ja kuna plaane ei tohtinud täitmata jätta, pidi selle kiires korras asendama juhusliku toodanguga, mille jaoks aga jälle seadmeid nappis. Suurenes ka töömahukus võrreldes telerikorpustega. Oma mõju avaldas lisaks veel suuremate tarbijate – televiisoritehaste – üleminek riiklikule vastuvõtule.¹³⁰

1988 loodud Eesti NSV Riikliku Tööstuskomitee Eesti Territoriaalne Tootmiskoondis „Eesti Metsatööstus“, mis oli liidulis-vabariikliku alluvusega ning mille koosseisu kuulus ka Valga Mööblivabrik koostas aastateks 1986-1990. Plaani lähteandmed baseerusid tootmiskoondistes ja ettevõtetes koostatud ettepanekutel. Plaani proportsioonide formeerimisel arvestati vabariigi majanduses viimastel ajal toimunud protsesse ja tööstusharu arengu tulemusi viisaastaku kolmel esimesel aastal. Arvestama pidi ENSV riigieelarvega, samuti NSVL Metsatööstuse Ministeeriumi metsatööstuse majandusliku ja sotsiaalse arengu riikliku plaaniga. Plaaniga pandi paika riiklik tellimus, arvestuslikud näitajad, limiidid ja normatiivid. Valga Mööblivabrikule tehti ülesandeks tõhustada tööd ettevõtte tehnilise taseme tõstmisel ning eksportbaasi tugevdamisel. Ettevõtete direktoritel tuli asuda aktiivselt kasutama kõiki uue majandusmehhanismi elemente eesmärgiga tõsta tootmise efektiivsust. Vastavalt NSV Liidu seadusele „Riiklikust ettevõttest“ §3 tuli koos töökollektiivi nõukoguga läbi töötada küsimused

¹²⁸ Kõrgemalseisvate organite käskkirjad ja otsused 16.01.1986-29.05.1986 VAMA, f.741, n.1, s. 561, l. 113

¹²⁹ Eesti NSV Metsa-, Tselluloosi-, Paberi- ja Puidutööstuse Ministeeriumi käskkirjad 21.01.1987-25.12.1987 VAMA, f.741, n.1, s. 575, l. 67

¹³⁰ 1987.aasta aastaaruanne VAMA, f.741, n.1, s. 579, l. 71, 73-74

isemajandamistulu moodustumise ja kasutamise teisele mudelile ülemineku võimalustest 90-ndal aastal. Vastavad ettepanekud tuli esitada tootmiskoondise plaani-ökonoomika osakonnale. Üheks tähtsamaks ülesandeks tuli lugeda kollektiivse töövõtu uute vormide arendamine – renditöövõtt, kooperatiivid, peretöövõtt. Esmajoones sooviti arendada rentaablusega ettevõtteid, kelle hulka kuulus ka Valga Mööblivabrik. Loodavate kooperatiivide töö tuli suunata esmajoones vabariigi elanikkonna nõudluse rahuldamisele tarbekaupade ja teenuste osas. Hinnakujundusalane töö pidi aga tõkestama kõrgendatud hindade kasutamist endise kvaliteedi ja tehnilise tasemega toodete realiseerimisel.¹³¹

Kokkuvõetult iseloomustas Eesti majandust nõukogude ajal allutatud NSV Liidu poliitilistele, majanduslikele ja sotsiaalsetele eesmärkidele. Majanduse juhtimine toimus vastavalt riiklikele plaanidele. Plaanide oli palju: kõige tähtsamale kogutoodangu plaanile olid lisaks veel kaubatoodangu, tööviljakuse tõstmise, põhifondide käikuandmise, uue tehnika ja tehnoloogia juurutamise, omahinna alandamise, tööjõu- ning palgafondi, kapitaalehituse, ehitus- ja montaažitööde, toodangu nomenklatuuri, töö teadusliku organiseerimise ning mitmed teised plaanid. Olukorra tegi veelgi keerukamaks plaanide pidev muutmine. Põhjusi, miks plaanid jäid täitmata oli mitmeid, neist üheks teravamaks oli varustusküsimus. Ettevõtteid lihtsalt ei suudetud vajalikus koguses toorme, seadmete ja varuosadega tähtaegselt varustada. Normaalsed olukorda reguleerivad turumajanduse mehhanismid puudusid.

---

¹³¹ Eesti NSV Metsa-, Tselluloosi, Paberi- ja Puidutööstuse Ministeeriumi käskkirjad 22.01.1988-14.12.1988 VAMA, f.741, n.1, s. 589, l. 47-61

3. ETTEVÕTTE SOTSIAALNE ROLL

3.1 Ehitustegevus

Kui ettevõtte eksisteerib, on ta tegelikult üks osake ühiskonnast. Tal on oma majanduslik roll – ta toodab midagi, maksab töötajatele palka on osake infrastruktuurist. Nõukogude ühiskonnas oli töökollektiivil teistsugune roll kui tänapäeval. See oli sotsiaalse kontrolli mehhanismidega kogukond, kus töö oli nii õigus kui ka kohustus. Töötuid ei tohtinud olla. Kollektiiv jagas nii kiitust kui karistusi, töölt vabastamine oli viimane võimalus, enne seda prooviti korduvalt ümber kasvatada. Inimesi meelitati ja püüti tööl hoida korterite, sanatooriumituusikute, reise, tervishoiuteenuste, meelelahutuse jmt pakkumisega. Pikaajalise tegevuse käigus panustas mööblivabrik mitte ainult oma töötajaskonna, vaid paratamatult ka linna ja rajooni arengusse. Valga Mööblivabrik oli oma 30 tegevusaasta jooksul üks linna suurimaid tööandjaid. 1968.aastal oli vabrikus 751 töötajat.¹³²

Valga Mööblivabriku avamine sattus perioodi, mil NSV Liit elas üle dünaamiliste muutuste ja ideoloogilise sulailma ajajärku. Ehkki visalt, hakkas paranema ka inimeste materiaalne olukord, mis aitas kaasa sunnitud kohanemisele valitseva nõukogude süsteemiga. Palgad tõusid, kasvasid hoiused, toidukaupade valik oli kogu Nõukogude aja parim, ehitati individuaalelamuid, suvilaid, soome sauna, soetati autosid ja moodsat mööblit. Elamuehituses said valdavaks tüüpprojektide ja jäikade üleliiduliste ehitusnormide järgi ehitatud monteeritavad paneelelamud.¹³³

Olemaks edukas ettevõtte, on võtmeküsimuseks kaadri komplekteerimine. Kiiresti saadi aru, kui võrd tähtis on inimeste varustamine elamispinga. Töötajate lahkumise üheks peamiseks põhjuseks oli lisaks sobivama töö leidmisele ka korteri saamise võimalus. Tootmishoonete püstitamise ja laiendamise kõrval tuli mööblivabrikul pidevalt hakata hoolitsema ka elamuehituse eest. Esimese kahekümne tegevusaasta jooksul kerkis Valgas ja Pukas kokku

---

¹³² Kollin, V., Käos, T., Leht, K., Ozolinš, D., Toomet, A., Uibo, O., Vallner, A. 1984. *400 aastat Valga linna*. Tallinn: Eesti Raamat, lk 98

¹³³ Adamson, A., Karjahärm, T. 2004. *Eesti ajalugu gümnaasiumile*. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda, lk 257

kaheksa elamut 164 korteriga, kus elamispinda oli 6184 m². Noortöötajale valmis 117 kohaga ühiselamu Valgas.¹³⁴

3.2 Elukondlik areng

Nõukogude ajal tuli ettevõttel lisaks tootmisele tegeleda ka inimeste elu korraldamisega, tagada neile esmatarbekaupade ja elukondlike teenuste kättesaadavus. Ka see valdkond oli kõrgemalt poolt reguleeritud ja vastuvõetud otsuste elluviimiseks olid koostatud elukondliku arengu plaanid, mida asutused olid kohustatud täitma. Suuremat tähelepanu hakati pöörama ka töötajate heaolule. Plaan nägi ette klubi, söökla ja lasteaed-sõime rajamist ja seda kõike juba 1966.aastal. Tervishoiupunkt planeeriti avada 1969-l aastal. Samuti planeeriti asutuse territooriumil läbi viia ulatuslikke töid nii asfalteerimisel kui haljastamisel.¹³⁵ Valga Mööblivabriku elukondliku arengu plaanile vastavalt valmisidki 1966.aastal asutuse lasteaed, klubi ja söökla. 1967.aasta detsembrikuus andis ministeerium välja käskkirja, milles olid loetletud abinõud ühiskondliku toitlustamise ja sanitaar-olustikulise olukorra edasiseks parandamiseks ENSV Metsa-, Paberi- ja Puidutööstuse ettevõtetes ajavahemikul 1968-1970. Paljudes ettevõtetes oli olukord ebarahuldav töötajate sooja toiduga varustamisel. Samuti puudusid mitmetes tootmisjaoskondades nõuetele vastavad riietusruumid, dušširuumid ja sanitaarsõlmed. Valga Mööblivabrikul konkreetselt tuli avada puhvetid Puka tsehhis ja Valga tsehhi söökla juures. Sanitaar-olustikuliste ruumide laiendamise projekti nägi Valga tsehhis ette olemasolevate riietusruumide ja sanitaarsõlmede laiendust.¹³⁶

1970.aastail suurenes tunduvalt tarbimine. Seoses palkade tõusuga oleks kaupade kättesaadavus pidanud paranema, tegelikkuses hakkas aga hoopis vähenema. Poelettidelt oli raske kätte saada juba mõningaid toiduaineidki. Vabriku puhvetites oli aga organiseeritud liha, vorsti ja kulinaariatoodete müük.

1982.aastaks olid vabriku oma sööklas sooja toiduga kindlustatud juba kahe vahetusega töötajad. Puka tsehhis oli samuti oma söökla. Ehitustöötajatele maksti lõuna toidurahale juurde (0,75 rubla). Vabrikul oli oma juuksur, võeti vastu pesu pesemiseks ja riideid keemilisse

---

¹³⁴ Kõrgemalseisvate organite käskkirjad ja otsused 06.01.1978-22.03.1978 VAMA, f.741, n.1, s. 327, l. 75

¹³⁵ 1966-1970 aasta viisaastaku plaanid VAMA, f.741, n.1, s. 40a

¹³⁶ Eesti NSV Metsa-, Tselluloosi-, Paberi- ja Puidutööstuse Ministeeriumi ministri käskkirjad 28.12.1967-30.12.1967 VAMA, f.741, n.1, s. 63, l. 1-12

puhastusse. Aastal 1985 kompenseeriti kõigile töötajaile supiportsjoni hinnast 50%. Kõigi töötajate lastele olid kindlustatud koha vabriku lastepäevakodus.¹³⁷

1985.aastal tulid ministeeriumist direktiivid, millega kinnitati töölissööklate istekohtade juurdekasv ja kaubandusliku ja elukondliku teenindamise arendamise plaanid aastateks 1986-1990. Ettevõtete direktoritel tuli kindlustada käskkirja tingimusteta täitmine. Valga Mööblivabrikule konkreetselt nägi plaan ette suurendada töölissööklate istekohtade arvu 120 koha võrra aastal 1986 ja avada toiduainete kauplus ja kulinaariatoodete müügilett juba 1986.aasta I kvartalis. Aastal 1987 tuli avada jalatsiremondi vastuvõtupunkt ja kosmeetikakabinet.¹³⁸ Muutuvates oludes selleni kahjuks ei jõutud.

Uurides Valga Mööblivabriku rolli oma töötajate elus tuleb kindlasti ära märkida ametiühingu tegevust. Ametiühing tegeles omal ajal sadade küsimustega, oma aruannetes ja protokollides on ametiühing selleks kasutatud suurel hulgal erinevaid tegusõnu: kuulab ära, kinnitab, vaatab läbi, määrab kindlaks, kavandab abinõud, võtab osa, organiseerib, juhib, soovitab, kontrollib, korraldab, peab sidet, teeb ettepanekuid ja veel palju muudki. Ilmselt oli just lai tegevusvaldkond probleemiks, miks ei jõutud põhjalikult süveneda asjadesse ega suudetud kõiki küsimusi otsast lõpuni lahendada. Ametiühingutel Eesti NSV-s ei olnud tavapäraselt rolli, mille kohaselt nad oleks pidanud kaasa aitama töötajate tööalaste õiguste ja seaduslike hüvede kaitsmisele. Vähe oli võimalusi kaasa rääkida ohutute ja tervislike töötingimuste tagamisel tootmises ning töökaitsenormide ja nõuete rikkumise ärahoidmises. Tegeleda tuli hoopis korterijärjekorra pidamise, autoostulubade jagamise, aiandus- ja juurviljakooperatiividega. Vastavalt töötajate soovile toodi kohale broileri-, pardi- ja kalkunitibusid. Rajoonimajanditest hangiti pörsaid. Kõik kes soovisid said aiamaad. Aiamaade ülesharimiseks muretseti vabrikule väike aiatraktor. Sõnnik toodi kohale šeflusalusest kolhoosist. Kõik töötajad, kes elasid puuküttega majades, said osta vabrikust kütteks puidujäätmeid. Vastavalt soovile organiseeriti küttepuud rajooni metskondadest. Tasuta anti transporti töötaja või tema perekonnaliikme matusteks ja pulmadeks.¹³⁹ Ametiühingu vabrikukomitee tegeles ka töötajate vaba aja veetmise planeerimisega ja puutus selle käigus kokku erinevate probleemidega. Ühisüritustele kaasatõmbamine ei läinud sugugi lihtsalt. Inimesed tegelesid meelsamini aiandusega oma kodus või suvilates ja seepärast leidis vähest kasutamist ka vabriku puhkekodu.

¹³⁷ 1985.aasta aastaaruanne VAMA, f.741, n.1, s. 551, l. 91

¹³⁸ Kõrgemalseisvate organite käskkirjad ja otsused 12.07.1985-29.12.1985 VAMA, f.741, n.1, s. 542, l. 160-165

¹³⁹ Aruande-valimiskonverentsi protokoll lisadega VAMA, f.741, n.1, s. 608

Ajastule omaselt tuli ettevõttel tegeleda ka ideoloogilise kasvatustööga. Selleks organiseeriti loenguid ja temaatilisi õhtuid Lenini elust ja tegevusest, vabrikus tuli valmistada ja pidevalt täiendada näitlikku agitatsiooni. Teemaatika anti ette poliitharidusvõrgu süsteemi poolt. 1968.aastal näiteks olid päevakorras järgmised loengud: “Mida on saavutanud meie vabrik käies leninlikku teed mööda”; “Nõukogude inimese kõlbelse kasvatuse kaasaegsed probleemid”; “25 aastat Valga vabastamisest” ja “Valga Mööblivabrikus töötavad Isamaasõja veteranid meenutavad”. Läbi tuli viia viktoriin ja matk „Oma rajooni Isamaasõja lahinguteedel“.

3.3 Sporditöö

Vaimu „karastamise“ kõrval pöörati õnneks tähelepanu ka kehalisele tegevusele. Ministeerium tegeles ka ettevõtetes kehakultuuri ja spordi edendamise. Selleks oli välja töötatud abinõude perspektiivplaan, mis nägi ette spordihoonete ehitamist, spordi- ja puhkebaaside rajamist ning rekonstrueerimist. Perspektiivplaani aastateks 1967-1970 planeeriti järgmised üritused: kalameeste maja rekonstrueerimine (tähtaeg 1967.a); normaalmõõtmega mänguväljaku rajamine – võrkpall, tennis (tähtaeg 1967.a); lasketiiru ehitamine (tähtaeg 1968.a) ja Pukas asuva spordisaali sisustamine (tähtaeg 1967-1968.a).¹⁴⁰

Vabrikusiseselt viidi läbi spartakiaade. Tsehide lõikes võisteldi võrkpallis, suusatamises, kabes, males, lauatenises ja laskmises. Parimad võistlesid edasi rajooni ja vabariiklikul spartakiaadil.¹⁴¹ Sportlaste käsutuses oli kooli saal võrk- ja korvpalli treeninguteks, kord nädalas kasutati Valga I Keskkooli ujulat. Osa võeti kõigist Metsa- ja Puidutööstuse Ministeeriumi ja rajooni spordiselts „Kalevi“ korraldatud võistlustest. Parimaid tulemusi saavutasid laskurid, kes olid pidevalt rajooni ulatuses esimesel kohal. Vabrikusiseste spordiürituste organiseerimine oli mõnevõrra tagasihoidlikum neil perioodidel, kui vabrikul puudus spordimetoodik. 1983.aastaks oli spordiühingu liikmete arv jõudnud juba 360-ni.¹⁴² Valga Mööblivabrik osales aktiivselt Valga rajoonis kehakultuuri ja spordi arendamises. Valga Rajooni Rahvasaadikute Nõukogu jäi rahule sporditöö korraldamisega Valga Mööblivabrikus. Seepärast otsustati ja kohustati Valga Mööblivabrikul koos Valgamaa Metsamajandiga rajada Tambre parkmetsa üldkasutatav tervisespordirada. Tööd tuli teostada 1978.aasta 1.juuniks.¹⁴³ Vabriku sisestest spordiüritustest olid populaarsemad Pikre mängud: talimängud, suvemängud, ümber järve jooks sügisel. Pärast

---

¹⁴⁰ Ibidem, l 103-110

¹⁴¹ Ürituste plaan V. I. Lenini 100.sünniaastapäeva ettevalmistamiseks VAMA, f.741, n.1, s. 88, l. 1-5

¹⁴² 1983.aasta aastaaruanne VAMA, f.741, n.1, s. 502, l. 101

¹⁴³ Kõrgemalseisvate organisatsioonide käskkirjad ja otsused 01.08.1977-27.12.1977 VAMA, f.741, n.1, s. 298, l. 49

olmekorpuse valmimist 1987.aastal ehitati vabriku vanasse sööklasse spordisaal, kuhu muretseti ka jõumasinad.¹⁴⁴

3.4 Töötajate vaba aja sisustamine

Töötajate vaba aja sisustamise eest vastutas ja selle organiseerimisega tegeles ametiühing. Oma jõududega sisustati kõik üritused riiklikel tähtpäevadel, samuti töötajate vaba aja veetmise õhtuid vabriku oma klubis. Vabrikul oli oma puhkpilli ja kaks estraadiorkestrit, segaansambel.

Töötajate kultuuriliseks teenindamiseks ja vaba aja sisustamiseks viidi läbi puhkeõhtuid.

Külalistena esinesid „Kuldne Trio“, „Suveniir“, „Kontor“ ja teised oma aja tuntud ansamblid.

Korraldati puhkelaagreid mere äärde vabriku töötajatele ja nende perekonnaliikmetele.

Organiseeriti loenguid mitmesugustelt erialadelt (aastal 1983 oli neid näiteks 126). Korraldati turismiekskursioone.¹⁴⁵

3.5 Šeflus

Kooskõlas EKP KK ja ENSV Ministrite Nõukogu määrusega „Kevadtöödeks ettevalmistamise ja täiendavate abinõude kohta 1977.aastal“ pidid asutused ja ettevõtted suunama kolhoosidesse ja sovhoosidesse kevadistele põllutöödele seemnekartuli sorteerimiseks ja kivide koristamiseks iga päev abitööjõude alates 5.maist kuni 20.maini. Valga Mööblivabrik pidi vastavalt Valga Rajooni TSN Täitevkomitee korraldusele saatma 8 inimest neile määratud šeflusalusesse Keeni sovhoosi.

¹⁴⁶15.augustist-20.oktoobrini tuli aga saata töölisi Valga Teraviljasaaduste Kombinaati vilja vastuvõtmise töödele. Aluseks võttes ENSV Ministrite Nõukogu korraldust tuli jällegi suunata loomade varumise perioodiks tööle Valga Liha- ja Konservikombinaati töötajaid 6.septembrist-1.detsembrini 1978. Valga Rajooni Valga linna RSN TK otsus aga kohutas ettevõtte juhatajaid suunama lumetuiskude ja sadude korral tööjõudu ja autotransporti lumetõrjetöödele.¹⁴⁷

1983.aasta jaanuaris tunnustati Keeni sovhoosi esikoha eest sotsialistlikus võistluses vabariigi sovhooside seas. Šeflusabi osutamise eest premeeriti ka Valga Mööblivabriku juhtkonda.¹⁴⁸

---

¹⁴⁴ Aruande-valimiskonverentsi protokoll lisadega VAMA, f.741, n.1, s. 608

¹⁴⁵ 1983.aasta aastaaruanne VAMA, f.741, n.1, s. 502, l. 92-93, 101

¹⁴⁶ Kõrgemalseisvate organisatsioonide käskkirjad ja otsused 07.01.1977-28.07.1977 VAMA, f.741, n.1, s. 297, l. 64

¹⁴⁷ Kõrgemalseisvate organite käskkirjad ja otsused 11.07.1978-29.12.1978 VAMA, f.741, n.1, s. 329, l. 24, 44, 76

¹⁴⁸ Kõrgemalseisvate organite käskkirjad ja otsused 10.01.1983-19.12.1983 VAMA, f.741, n.1, s. 491, l. 1

1987.aastal anti ettevõtetele täiendavad ülesanded põllumajanduslike abimajandite loomiseks ja arendamiseks aastatel 1987-1990. Tuli võtta tarvitusele abinõud, et viisaastaku lõpuks oleks igal ettevõttel ühe töötaja kohta ehitatud 1m² kasvuhoonepinda. Meetmeid tuli rakendada oma söödabaasi loomiseks. Ministeeriumi poolt oli kinnitatud juur- ja aedvilja, sealhulgas katmikalade aedvilja tootmise ja realiseerimise plaan aastateks 1987-1990.¹⁴⁹

3.6 Töötajate kvalifikatsiooni tõstmine

Tähtis oli ka õppimisvõimaluste loomine töötajate professionaalse ja personaalse arengu soodustamiseks. Nõukogude ajale oli omane, et ettevõtte üheks ülesandeks oli ka vajalike tööliste ettevalmistamine. Sellega käis kokku ka pidev kvalifikatsiooni tõstmine. Vabrikul olid selle jaoks olemas nii instruktorid kui õppeklassid. Arvestust peeti nii tööliste ettevalmistamise kohta üldiselt, kui ka ümberkvalifitseerimise ja teiseks kutsealaks ettevalmistamise kohta. Õppevormide järgi oli võimalik väljaõpet anda nii kursustel, grupiviisiliselt kui ka individuaalselt. Kvalifikatsiooni oli võimalik tõsta tootmistehnilistel kursustel, erisuunitlusega kursustel, eesrindlike töömeetodite koolis ja brigadiride kursustel. Töölistel võimaldati õppida rahvaülikoolis. Loodi soodsad tingimused ka juhtivatele töötajatele ja spetsialistidele kvalifikatsiooni tõstmiseks erinevates õppevormides. Oluline roll oli ka kutsemeisterlikkuse võistlustel, millega selgitati välja parimad töötajad enamlevinud kutsealadel. Võistluste eesmärgiks oli kvaliteetne ja kiire töö ning materjalide säästliku kasutamise propageerimine, töötajate kutsemeisterlikkuse tõstmine, samuti mööblitöö kutsealade propageerimine. Võistluste tulemused arutati läbi võistkondadega ja tehti teatavaks oma kollektiivis. Võistkonna esinemisest tehti vastavad järeldused ning planeeriti konkreetsed abinõud nii üksikvõistlejate kui kogu võistkonna paremaks esinemiseks järgmistel võistlustel. Laialdaselt propageeriti ja kaadri väljaõppe töötajate kaudu õpetati ja levitati kutsealade töötajatele võitjate töövõtteid ja kogemusi.¹⁵⁰

Vaatamata kõikidele pingutustele vähenes töötajate arv ettevõttes aastast aastasse, eriti kiire oli see trend 80-ndate aastate lõpus.

Valga Mööblivabriku poolt püstitatud elumajad on linnapildis tänaseni alles. Kunagi vabrikutöötajate laste jaoks ehitatud lastepäevakodu on renoveeritud ja antud linna käsutusse.

¹⁴⁹ Eesti NSV Metsa-, Tselluloosi-, Paberi- ja Puidutööstuse Ministeeriumi käskkirjad 21.01.1987-25.12.1987 VAMA, f.741, n.1, s. 575, l. 46-48

¹⁵⁰ Kõrgemalseisvate organite käskkirjad ja otsused 12.07.1985-29.12.1985 VAMA, f.741, n.1, s. 542, l. 87, 92

1986.aastal püstitatud seitsmekorruseline olmehoone täidab sama funktsiooni erastatud Valga Mööblivabriku järeltulija Valga Gomab Mööbel omanduses.

KOKKUVÕTE

Nõukogude ühiskond oma ideede, väärtushinnangute ja sotsiaalsete suhetega on vajunud unustusehõlma. Inimeste õigused, vabadused ja kohustused tänapäeval on hoopis teistsugused. Andmaks möödunudle objektiivset hinnangut, tuleb seda kõigepealt paremini tundma õppida. Ühe oma ajastule tüüpilise tööstusettevõtte tegevuse uurimine pakub selleks hea võimaluse.

Seadsin oma lõputöö „Valga Mööblivabrik 1963-1993: ülevaade tootmise organiseerimisest ja vabriku sotsiaalsest rollist“ – üldiseks eesmärgiks jäädvustada nõukogude perioodi aegsed sündmused Valga Mööblivabrikus. Konkreetne eesmärk oli uurida tootmistegevust ja töö teaduslikku organiseerimist vabrikus ning anda ülevaade vabriku sotsiaalsest rollist nii oma töötajate kui linna elus üldse.

Uurimistöö hõlmab ajavahemikku 1963 – 1993. Valga Mööblivabriku asutamine jääb küll ajajärku, mida nimetatakse sulajaks, aga Leonid Brežnevi võimuletulek 1964.aastal tähendas liberaliseerimise lõppu ning viis riigi kiirelt ja kindlalt käsumajanduse ummikusse. Majandust hakkas taas juhtima peamiselt tsentraalne plaan, millel puudus reaalne side tarbijate ja nende vajadustega. 1970-ndatel ja 80-ndatel süvenes kriis nii majandus- kui ka ühiskondlikus elus. Uurimistöö lõpeb aastaga 1993, mil aktsiaseltsiks reorganiseeritud Valga Mööblivabrik erastati. Vabrikus toimunud protsesside, juhtkonna otsuste ja töötajate tegevuse paremaks mõistmiseks on taustainformatsioonina esitatud ka samal ajal ühiskonnas aset leidnud sündmusi.

Riigiarhiivi Valga osakonnas olevat mahukat fondi Valga Mööblivabriku kohta on varem vähe kasutatud ja sedagi praktilistel eesmärkidel.

Uurimistöö esimene osa käsitleb tootmistegevust Valga Mööblivabrikus. Tootmistegevuse võib laias laastus jagada kolme etappi. Kümne esimese tegutsemisaasta jooksul toodeti vabrikus mitmesugust korterisisustust – söögi- ja diivanilaudu, riide- ja raamatukappe, toole, köögimööblit, diivaneid jmt. Suurema muudatuse tõi aasta 1973, kus vastavalt rahvamajandusplaani ülesannetele hakkas Valga Mööblivabrik valmistama telerikorpusi Nõukogudemaa mitmete tehaste jaoks teleritele – „Raduga”, „Sadko”, „Taurus” ning stereoradiolale „Estonia”. 80.aastate lõpul algasid pidevad äraütlemised telerikastide toodangust ning vabrikul tuli uuesti kiiresti ümber orienteeruda mööbli tootmisele. Kõigi tegutsemisaastate jooksul oli vabrikul pidevalt probleeme kaadri komplekteerimisega. Kolme peamise põhjuse

seas, miks sooviti töökohta vahetada, oli esikohal rahulolematuse eluasemega, järgnesid töötingimused ja palk. Suuri raskusi esines vabriku materjalidega varustamises. Majanduse edukuse mõõdikuks peeti kogutoodangu plaani täitmist. Paraku ei motiveerinud see ettevõtet toodangut mitmekesistama. Probleme tootmises küll teadvustati, kuid olukorda püüti parandada pigem käsu korras ja enamikul juhtudel ei andnud see olulisi tulemusi.

Uurimistöö teine osa annab ülevaate töö teaduslikust organiseerimisest plaanimajanduse tingimustes Valga Mööblivabriku näitel. Tolleaegsete majandusteooriate kohaselt pidi sotsialistlik riigikord lubama planeerida ressursse, tootmist ja tarbimist ja selle kõige organiseerimine teaduslikel alustel pidi tegema tootmise maksimaalselt efektiivseks. Suured kapitalimahutused võimaldasid tööstust jätkuvalt laiendada ja tootmise mehhaniseerimisega tööstuse tehniline tase tõusis. Ent keerulise ja muutliku alluvusahela juures ei saanud juhtimine ühelgi tasandil olla efektiivne. Väike, ent tegus mööblitööstus oli pandud teenima suurriigi huve ja vajadusi ning pika aja jooksul oldi suurel määral orienteeritud Venemaa turgu silmas pidades telerikorpuste tootmisele. Nõuded toodangu kvaliteedile olid vastuolus materjalidega, millega vabrikut varustati, ja ka ettenähtud materjali ei saadud kätte. Eestis nagu mujalgi Nõukogude Liidus valitses tehnika ja tehnoloogia osas arenenud maailmaga võrreldes tohutu mahajäämus. Toodangu sortiment oli ettevõttele ettekirjutatud, uue toote või isegi mudeli juurutamine nõudis kõigepealt arvukaid kooskõlastusi. Tootmist pärssis oluliselt süsteemi äärmine paindumatus. Puudusid stiimulid parandamiseks tööviljakust.

Uurimistöö kolmandas osas tutvustan rolli, mida ettevõtte mängis oma töötajate elus neis valdkondades, mis ei olnud otseselt seotud tootmistegevusega ning kuidas püüti inimesi motiveerida ja nende vaba aega sisustada. Sarnaselt teiste nõukogulike ametiühinguorganisatsioonidega ei olnud ka Valga Mööblivabriku alorganisatsioon ametiühingu nime vääriline Lääne mõistes. Vastavalt kõrgemalt poolt antud juhiste koordineeris ametiühing spordi-, kultuuri- ja ideoloogiatööd ettevõttes, ütles oma sõna sekka korterite, autoostulubade ja sanatooriumituusikute jagamises.

Valga Mööblivabrik oli nõukogudeajal vaieldamatult üks linna suuremaid ettevõtteid. Töötajate elutingimuste parandamiseks tegi head tööd ka vabriku ehitajate väike kollektiiv. Valga Mööblivabriku hea maine oli tuntud nii koduvabariigis kui kaugemalgi. Erinevat toodangut müüdi lisaks Eestile ka Nõukogude Liidus, samuti täideti pika aja jooksul erinevaid eksporditellimusi.

Lõputöö eesmärk – anda ülevaade Valga Mööblivabriku tegevusest – sai täidetud. Tähelepanu väärts Töö Teaduslik Organiseerimine (TTO) kui üsna omapärane nähtus nõukogude ühiskonnas, millest piiratud ulatuses oligi kasu, kuid mis takerdus peamiselt süsteemi kui terviku paindumatuse taha. Kinnitust sai fakt, et meil on nõukogude aja tööstusettevõtete kohta arhiivides võrdlemisi palju materjale, mida pole veel peaaegu üldse kasutatud. Teatud hulga ülevaadete olemasolu lubaks hakata tegema võrdlusi, seeläbi saaks võimalikuks nõukogude ühiskonna parem mõistmine.

KASUTATUD LÜHENDID

EKP KK Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee

ENSV Eesti Nõukogude Sotsialistlik Vabariik

KTB Konstrueerimis- ja Tehnoloogiabüroo

LRB Leiutus- ja Ratsionaliseerimisbüroo

NLKP Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei

NSVL Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liit

RMN Rahvamajandusnõukogu

TTO Töö teaduslik organiseerimine

TVMK Tallinna Vineeri- ja Mööblikombinaat

ÜLRÜ Üleliiduline Leiutajate ja Ratsionaliseerijate Ühing

KASUTATUD ALLIKAD

Riigiarhiivi Valga osakond

- VAMA, f.741, n.1, s.1 Kõrgemalseisvate organite käskkirjad ja korraldused
- VAMA, f.741, n.1, s. 3 Kollektiivleping 1963.aasta
- VAMA, f.741, n.1, s. 12 Tootmisse rakendatud ratsionaliseerimisettepanekud koos lisadega
- VAMA, f.741, n.1, s. 15 Aastaaruanne (bilanss) koos lisadega
- VAMA, f.741, n.1, s. 16 Kõrgemalseisvate organite käskkirjad, korraldused ja otsused
- VAMA, f.741, n.1, s. 27a Alatiste tootmisnõupidamiste protokollid
- VAMA, f.741, n.1, s. 37 1965.aasta aastaaruanne (bilanss) koos lisadega
- VAMA, f.741, n.1, s. 40a 1966-1970 aasta viisaastaku plaanid
- VAMA, f.741, n.1, s. 46 1966. aasta aruanne
- VAMA, f.741, n.1, s. 48 Dokumentaalrevideerimise aktid ja selle juurde kuuluv kirjavahetus
- VAMA, f.741, n.1, s. 51 Kirjavahetus kõrgemalseisvate organitega ja õppeasutustega kaardrite ettevalmistamise ja kvalifikatsiooni tõstmise küsimustes
- VAMA, f.741, n.1, s. 62 Metsa-, Tselluloosi-, Paberi- ja Puidutööstuse Ministeeriumi ministri käskkirjad
- VAMA, f.741, n.1, s. 63 Eesti NSV Metsa-, Tselluloosi-, Paberi- ja Puidutööstuse Ministeeriumi ministri käskkirjad
- VAMA, f.741, n.1, s. 70 1967.aasta aruanne
- VAMA, f.741, n.1, s. 86 Eesti NSV Metsa-, Tselluloosi-, Paberi- ja Puidutööstuse Ministeeriumi käskkirjad asutuse tegevuse kohta
- VAMA, f.741, n.1, s. 86a Tootmisnõupidamiste protokolliraamat
- VAMA, f.741, n.1, s. 88 Ürituste plaan V. I. Lenini 100.sünniaastapäeva ettevalmistamiseks
- VAMA, f.741, n.1, s. 91 1968.aasta aastaaruanne
- VAMA, f.741, n.1, s. 103 Kõrgemalseisvate organite käskkirjad ja otsused seoses vabriku tegevusega
- VAMA, f.741, n.1, s. 122 ENSV Metsa- ja Puidutööstuse Ministeeriumi käskkirjad
- VAMA, f.741, n.1, s. 122a Kõrgemalseisvate organite käskkirjad ja otsused seoses vabriku tegevusega
- VAMA, f.741, n.1, s. 134 1970.aasta aastaaruanne koos lisadega
- VAMA, f.741, n.1, s. 152 1971-1975 aasta perspektiivplaanid, viisaastaku kinnitatud limiidid ja kontrollarvud
- VAMA, f.741, n.1, s. 160 1971.aasta bilanss juurdekuuluvate materjalidega
- VAMA, f.741, n.1, s. 168 Valga Mööblivabriku Tõrva tsehi üleandmise akt Valga Kolhooside Ehituskontorile
- VAMA, f.741, n.1, s. 174 ENSV Metsa- ja Puidutööstuse Ministeeriumi käskkirjad
- VAMA, f.741, n.1, s. 181 Valga Mööblivabriku aastaaruanne 1972.aasta
- VAMA, f.741, n.1, s. 196 Tsehide- ja osakonnajuhatajate nõupidamiste protokolliraamat
- VAMA, f.741, n.1, s. 197 ENSV Metsa- ja Puidutööstuse Ministeeriumi käskkirjad
- VAMA, f.741, n.1, s. 209 1973.aasta aastaaruanne
- VAMA, f.741, n.1, s. 228 Töö teadusliku organiseerimise plaan nr 1 „Abinõude plaan haigestumise vältimiseks Valga Mööblivabrikus“ ja selle juurutamise akt
- VAMA, f.741, n.1, s. 229 Töö teadusliku organiseerimise plaan nr 2 „Töö tasustamise ja materiaalse stimuleerimise progressiivse süsteemi rakendamine Valga tsehis“ ja selle juurutamise akt
- VAMA, f.741, n.1, s. 232 1974.aasta aastaaruanne
- VAMA, f.741, n.1, s. 242 Kõrgemalseisvate organite otsused ja käskkirjad

VAMA, f.741, n.1, s. 245 Alalis-tootmisnõupidamise protokollid
VAMA, f.741, n.1, s. 256 1975.a aastaaruanne
VAMA, f.741, n.1, s. 271 Kõrgemalseisvate organite otsused ja käskkirjad
VAMA, f.741, n.1, s. 284 1976 a aastaaruanne
VAMA, f.741, n.1, s. 297 Kõrgemalseisvate organisatsioonide käskkirjad ja otsused
VAMA, f.741, n.1, s. 298 Kõrgemalseisvate organisatsioonide käskkirjad ja otsused
VAMA, f.741, n.1, s. 311 1977.a aastaaruanne
VAMA, f.741, n.1, s. 327 Kõrgemalseisvate organite käskkirjad ja otsused
VAMA, f.741, n.1, s. 328 Kõrgemalseisvate organite käskkirjad ja otsused
VAMA, f.741, n.1, s. 329 Kõrgemalseisvate organite käskkirjad ja otsused
VAMA, f.741, n.1, s. 343 1978.a raamatupidamise aruanne
VAMA, f.741, n.1, s. 355 Puka tsehhi olmehoone eksploatatsiooni andmise akt
VAMA, f.741, n.1, s. 357 Kõrgemalseisvate organite käskkirjad ja otsused
VAMA, f.741, n.1, s. 358 Kõrgemalseisvate organite käskkirjad ja otsused
VAMA, f.741, n.1, s. 390 Direktorite vahetusel koostatud üleandmise-vastuvõtmise akt koos lisadega
VAMA, f.741, n.1, s. 392 Kõrgemalseisvate organite käskkirjad ja otsused
VAMA, f.741, n.1, s. 393 Kõrgemalseisvate organite käskkirjad ja otsused
VAMA, f.741, n.1, s. 429 Kõrgemalseisvate organite käskkirjad ja otsused
VAMA, f.741, n.1, s. 446 1981.aasta raamatupidamise aruanne
VAMA, f.741, n.1, s. 451 Alaliste tootmisnõupidamiste protokollid
VAMA, f.741, n.1, s. 463 Kõrgemate riigivõimuorganite määrused, korraldused ja ministri käskkirjad ettevõtte tegevuse küsimuses
VAMA, f.741, n.1, s. 476 1982.aasta ettevõtte bilanss, bilansikomisjoni protokollid
VAMA, f.741, n.1, s. 491 Kõrgemalseisvate organite käskkirjad ja otsused
VAMA, f.741, n.1, s. 502 1983.aasta aastaaruanne
VAMA, f.741, n.1, s. 521 XI viisaastaku plaanid ja kirjavahetus viisaastakuplaanide koostamise kohta
VAMA, f.741, n.1, s. 528 1984.aasta aastaaruanne
VAMA, f.741, n.1, s. 541 Kõrgemalseisvate organite käskkirjad ja otsused
VAMA, f.741, n.1, s. 542 Kõrgemalseisvate organite käskkirjad ja otsused
VAMA, f.741, n.1, s. 551 1985.aasta aastaaruanne
VAMA, f.741, n.1, s. 561 Kõrgemalseisvate organite käskkirjad ja otsused
VAMA, f.741, n.1, s. 562 Kõrgemalseisvate organite käskkirjad ja otsused
VAMA, f.741, n.1, s. 569 1986.aasta aastaaruanne
VAMA, f.741, n.1, s. 575 Eesti NSV Metsa-, Tselluloosi-, Paberi- ja Puidutööstuse Ministeeriumi käskkirjad
VAMA, f.741, n.1, s. 579 1987.aasta aastaaruanne
VAMA, f.741, n.1, s. 589 Eesti NSV Metsa-, Tselluloosi, Paberi- ja Puidutööstuse Ministeeriumi käskkirjad
VAMA, f.741, n.1, s. 592 1988.aasta aastaaruanne
VAMA, f.741, n.1, s. 599 Eesti Territoriaalne Tootmiskoondis „Eesti Metsatööstus“ käskkirjad ja kolleegiumi otsused
VAMA, f.741, n.1, s. 603 1989.aasta aruanne
VAMA, f.741, n.1, s. 608 Aruande-valimiskonverentsi protokoll lisadega
VAMA, f.741, n.1, s. 612 Eesti NSV Riikliku Tööstuskomitee Eesti Territoriaalse Tootmiskoondise „Eesti Metsatööstus“ ja Tööstus- ja Energeetikaministeeriumi käskkirjad
VAMA, f.741, n.1, s. 615 1990.aasta aruanne
VAMA, f.741, n.1, s. 620 Kontserni „Eesti Metsatööstus“ nõupidamiste protokollid
VAMA, f.741, n.1, s. 621 Käskkirjad nr 1-25

Internetiallikad

Valga Gomab Mööbel <http://www.gomab.ee> (14.05.2014)

Kasutatud kirjandus

Adamson, A., Karjahärm, T. 2004. *Eesti ajalugu gümnaasiumile*. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda

Eesti Nõukogude Entsüklopeedia. 8. 1976. Tallinn: Valgus

Grahv, A. 2013. Eesti avalike arhiivide nõukogude perioodi arhiivimaterjalide kasutatavus tööstusettevõtete ajaloo uurimisel Viljandi Tuletikuvabriku näitel. Tartu Ülikool. Magistritöö. TÜ Raamatukogu.

Kollin, V., Käos, T., Leht, K., Ozolinš, D., Toomet, A., Uibo, O., Vallner, A. 1984. *400 aastat Valga linna*. Tallinn: Eesti Raamat

Pajur, A., Tannberg, T., Vahtre, L. [jt]., 2005. *Eesti ajalugu VI*. Tartu: Ilmamaa

Töö ja juhtimise teaduslik organiseerimine. 1968. Toim Laineste, M. Tallinn: Eesti Raamat

Villemson, P. 2014. Nõukogude aegsete tööstusettevõtete materjal Valga Muuseumi arhiivkogus ja nende kasutatavus tööstusettevõtete ajaloo uurimisel. Tartu Ülikool. Seminaritöö.

SUMMARY

Valga Furniture Factory 1963–1993: An Overview of the Organisation of Production and the Social Role of the Factory.

Soviet society with its ideas, values and social relationships has been consigned to the past. Today, people have quite different rights, freedoms and responsibilities. In order to evaluate the past in an objective way, we must first get to know it better. Studying the working of a typical industrial enterprise of the time provides a good opportunity for this.

The general aim of my graduation thesis, “Valga Furniture Factory 1963–1993: An Overview of the Organisation of Production and the Social Role of the Factory”, was to record the events in Valga Furniture Factory during the Soviet period. More specifically, the aim was to look at the production activity and scientific organisation of labour in the factory, as well as providing an overview of the factory’s social role in the lives of both the staff and the town more generally.

The thesis covers the period from 1963 to 1993. Although Valga Furniture Factory was established during the time of the so-called Khrushchev Thaw, Leonid Brezhnev’s accession to power in 1964 put an abrupt end to liberalisation, quickly and decisively leading the country to a cul-de-sac of command economy, which lacked a real connection with consumers and their needs. Once again, the economy came to be predominantly controlled by centralised planning. In the 1970s and 1980s, the crisis in both economic and social life deepened further. The thesis concludes with the year 1993, when Valga Furniture Factory, reorganised as a public limited company, was privatised. For a better understanding of the processes that went on in the factory, the decisions by the leadership and the actions of the workers, social developments of the period are described for background information.

The collection of material on Valga Furniture Factory in the Valga department of the State Archives has previously found little use, and even then for merely practical purposes. This gives reason to assume that the factory as a whole has not been the subject of previous studies. In my thesis, I rely mainly on archival records.

The first part of the thesis discusses the production activity at Valga Furniture Factory. Generally speaking, the production activity can be divided into three stages. During the first ten years of operation, various items of home furniture were manufactured at the factory: dining tables and coffee tables, wardrobes and bookcases, chairs, kitchen furniture, sofas etc. A significant change

came in 1973, when Valga Furniture Factory, pursuant to the tasks provided for in the national economic plan, began to produce cases for television sets (“Raduga”, “Sadko”, “Taurus”) produced in various factories across the Soviet Union as well as for the “Estonia” stereo receiver. In the late 1980s, orders for TV cases were constantly cancelled and the factory had to quickly change its focus back to furniture production. Throughout its years of operation, the factory faced problems with recruitment. Foremost among the three main reasons why employees wished to change jobs was dissatisfaction with accommodation, followed by working conditions and wages. There were great difficulties with supplying the factory with materials. Meeting the plan for total production was considered to be the indicator of economic success. Unfortunately, this did not motivate the factory to differentiate its production output. The problems with production did not go unnoticed, but the tendency was to address the situation using directive measures, which did not yield significant results in most cases.

The second part of my thesis provides an overview of the scientific organisation of labour under a planned economy on the example of Valga Furniture Factory. According to the economic theories of the time, a socialist political system was thought to allow resources, production and consumption to be planned, and the organisation of all this on a scientific basis was supposed to maximise the efficiency of production. Large capital investments allowed the industry to be continually expanded and with industrial mechanisation the technological level of industry improved. But under a complicated and unstable chain of subordination, it was impossible for management to be efficient at any level. The small but industrious furniture factory was made to serve the interests and needs of a superpower and, driven by the Russian market, for a long time largely focused on the production of cases for TV sets. The requirements on the quality of products were at odds with the materials supplied to the factory and even the allocated materials were not made available to the factory. In Estonia, as elsewhere in the Soviet Union, there was a huge gap with the developed world concerning technology and production methods. The product range was dictated to the company to such an extent that the introduction of a new product, or even a new model, first required numerous approvals. Production was significantly inhibited by the extreme inflexibility of the system. There were no incentives to improve labour productivity.

In the third part of the thesis, I describe the role played by the factory in those areas of the lives of its employees which were not directly related to its production activity and the efforts made to motivate the employees and provide leisure time activities for them. Like other Soviet trade union organisations, the primary organisation of Valga Furniture Factory was not deserving of the name of trade union in the Western sense. Following directions from above, the organisation

coordinated sporting, cultural and ideological activities in the company and had a say in deciding the distribution of flats, car purchase permits and passes to sanatoriums.

Valga Furniture Factory was clearly one of the largest enterprises in the town during the Soviet era. The living conditions of the staff benefitted from the good work done by the small collective of construction workers employed by the factory. Valga Furniture Factory had a good reputation both at home and abroad. Various products were marketed in Estonia and elsewhere in the Soviet Union; different export orders were also executed over an extended period of time.

The thesis achieves its aim – to provide an overview of the activity of Valga Furniture Factory. Of particular significance was the scientific organisation of labour as a rather peculiar phenomenon in Soviet society; although useful to a limited extent, it was obstructed mainly by the inflexibility of the system as a whole. Furthermore, my research confirmed the fact that our archives house quite substantial amounts of so far almost unused material on Soviet-era industrial enterprises. A certain number of overviews of the material would allow comparative research to begin, through which a better understanding of Soviet society could be gained.

Lihlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Piret Villemson _____

(*autori nimi*)

(sünnikuupäev:

_____31.07.1969_____)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihlitsentsi) enda loodud teose

Valga Mööblivabrik 1963-1993: ülevaade tootmise organiseerimisest ja vabriku sotsiaalsest rollist _____,

(*lõputöö pealkiri*)

Mille juhendaja on Lea Leppik _____,

(*juhendaja nimi*)

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus/Tallinnas/Narvas/Pärnus/Viljandis, ____20.05.2014_____ (*kuupäev*)